

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Končan

Medgeneracijsko zavezništvo skozi prizmo
medsebojnega doživljanja generacij

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Končan

Mentorica: red. prof. dr. Zinka Kolarič

Somentor: izr. prof. dr. Jože Ramovš

Medgeneracijsko zavezništvo skozi prizmo
medsebojnega doživljanja generacij

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

V prvi vrsti gre zahvala za strokovno pomoč obema mentorjema, dr. Zinki in dr. Jožetu.

Iskrena hvala za vse spodbude, nasvete, razumevanje in dobro voljo.

Hvala tudi vam dragi prijatelji, ki ste me ves čas bodrili in zaupali vame...

Medgeneracijsko zavezništvo skozi prizmo medsebojnega doživljanja generacij

Svetovno prebivalstvo se naglo stara, to pa predstavlja nove izzive na različnih področjih. Eden izmed teh izzivov je tudi razumevanje med generacijami. V diplomskem delu sem se dotaknila vprašanj kako se generacije (mlada, srednja in tretja) doživljajo in koliko so povezane med seboj. Še posebno me je zanimal njihov odnos do bivanja pod isto streho, torej kaj menijo o sobivanju generacij ter kakšen je njihov pogled na starostno onemoglost in smrt. Rezultati raziskovalnega dela so pokazali, da si tretja generacija bolj želi skupnega bivanja z ostalima generacijama kot mlada in srednja. Vse generacije se strinjajo, da so se včasih bolje razumele med seboj in da ima največjo vlogo pri sožitju srednja generacija. Pokazalo se je, da mlada generacija bolj pozitivno doživlja tretjo generacijo kot obratno. Zadnja ugotovitev pa je, da se mlada in srednja generacija ne izogibata skrbi za onemoglega človeka in se zavedata, da je smrt naraven življenjski proces.

Ključne besede: generacije, solidarnost, zavezništvo, bolezen, starost.

Intergenerational alliance through mutual generational experience prism

The world population is aging rapidly which represents new challenges for different areas. One of these challenges is also intergenerational consideration. This work consists of questions about how do generations (young, middle, the third) experience each other and about their interrelationships. I was especially interested in their attitude to living under the same roof, that is, what they think about coexisting of generations and what is their opinion on age decrepitude and death. The results of the survey suggest that the third generation has a stronger wish to coexist than the young and the middle. All the generations agree with the fact that the generations used to get along much better and that the middle generation has the greatest influence on the coexistence. It turned out that the young generation has a more positive opinion on the third generation than the other way around. The last observation is that the young and the middle generation don't avoid the care for a decrepit person and are aware of the death being the natural course of life.

Key words: generations, solidarity, alliance, illness, age.

KAZALO

UVOD	7
1 TEORETIČNI DEL	9
1.1 STARANJE PREBIVALSTVA PO SVETU	9
1.2 OPREDELITEV POJMA GENERACIJA	11
1.3 GENERACIJE V PRETEKLOSTI.....	12
1.4 RAZČLENITEV GENERACIJ	13
1.4.1 Mlada generacija	13
1.4.2 Srednja generacija.....	14
1.4.3 Starejša generacija - starost	15
1.5 DOŽIVLJANJE GENERACIJ	16
1.6 MEDGENERACIJSKO ZAVEZNIŠTVO - SOŽITJE	18
1.6.1 Prednosti medgeneracijskega zavezništva - sožitja	19
1.6.2 Ovire medgeneracijskega zavezništva - sožitja	20
1.7 POGLED DRUŽINE IN DRŽAVE NA MEDGENERACIJSKO ZAVEZNIŠTVO	20
1.8 ODNOS DO SKUPNEGA BIVANJA GENERACIJ (POD ENO STREHO).....	22
1.9 ODNOS DO STAROSTNE ONEMOGLOSTI IN BOLEZNI	28
1.9.1 Onemoglost.....	28
1.9.2 Smrt	32
2 EMPIRIČNI DEL: Analiza medsebojnega doživljanja generacij	36
2.1 TEZE	36
2.2 OPIS METODOLOGIJE IN POTEKA RAZISKAVE	37
2.2.1 Metodologija.....	37
2.2.2 Pridobivanje podatkov (vzorec).....	37
2.2.3 Sestava in struktura anketnega vprašalnika	39
2.3 ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV PRIDOBLENIH Z ANKETNIM VPRAŠALNIKOM	39
2.3.1 Bivalne možnosti generacij	39
2.3.2 Soočanje z boleznijo in smrtjo	41
2.3.3 Skrb za onemoglega človeka	43
2.3.4 Lastnosti generacij	45
2.3.5 Razumevanje generacij.....	48
2.3.6 Sožitje med generacijami	50
2.4 POVZETEK UGOTOVITEV	51
ZAKLJUČEK	54

LITERATURA	57
PRILOGA A: ANKETNI VPRAŠALNIK	61
PRILOGA B: SPSS PODATKI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA V TABELAH	63

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 1.1: Povprečna starost prebivalcev po spolu.....	11
Slika 2.1: Struktura vzorca anketiranih po generacijah.....	38
Slika 2.2: Struktura (celotnega) vzorca po spolu.....	38
Slika 2.3: Katera od naštetih bivalnih možnosti mlade, srednje in upokojenske generacije bi vam najbolj ustrezala.....	40
Slika 2.4: Kdaj je po vašem mnenju čas, da se človek sooči z boleznijo in smrtjo.....	42
Slika 2.5: Če bi imeli doma onemoglega starega človeka, ali bi.....	44
Slika 2.6: Pogled anketiranih mladih na tretjo generacijo.....	46
Slika 2.7: Pogled anketiranih starejših na mlado generacijo.....	48
Slika 2.8: Se vam zdi, da so se včasih generacije bolj razumele med seboj kot danes...49	
Slika 2.9: Katera od generacij največ prispeva k sožitju in medsebojnemu razumeva.....	50

UVOD

Pred izbiro teme za diplomsko nalogo sem se vprašala, kaj me s področja sociologije najbolj zanima. Že od nekdaj sem rada opazovala odnose med ljudmi, zadnja leta pa sem začela opazovati, kako so se spremenili odnosi med generacijami. Sama sem bila vzgojena po načelu 'spoštuj starejše'. Imela sem zelo ljubeče stare starše, ki sem jih spoštovala in rada poslušala njihove modrosti. Zdaj pa marsikdaj naletim na otroke, ki imajo do starejših precej drugačen odnos. Nekateri svojih dedkov in babic sploh ne poznajo, pa ne zato, ker bi bili ti že pokojni, ampak zaradi nerazrešenih sporov med starši in starimi starši (torej med srednjo in starejšo generacijo). Marsikdaj otroci doma poslušajo, kako grozni so stari ljudje, da samo sitnarijo, da imajo preveč časa in denarja. Kako ne bi otrok tega sprejel in ponotranjil vzorec mišljenja? Ob takem zgledu bo v nadaljnjem življenju vedno nekako podcenjeval starejše ljudi.

Že Anton Trstenjak je v svoji knjigi *Med ljudmi* napisal, da se stari ljudje pogosto pritožujejo, da so osamljeni. Tudi tisti, ki živijo sredi med svojimi in se ne morejo pritoževati, da ne uživajo ljubezni: imajo otroke, vnuke, sorodnike in še dobre sosede. In vendar se jim zdi, kakor da je svet okrog njih vedno bolj »prazen«. Razumeti jih moramo: ljudi okrog njih sicer ni manj, še več jih je, kot jih je bilo nekoč. Toda to je »mladi svet«, nov svet, ki ga nekoč ni bilo, ki ga ne poznajo, ki ga niso vajeni. Mladi naj se ne čudijo, če stari v »novih časih« in »novih ljudeh« vidijo »vse slabše«, kot je bilo nekoč. Novi čas jim je »nevaren«, »neizobražen«, »pokvarjen«. »Kam plovemo?« Mladi svet naj se zaveda, da bo čez kakih 30 let sam prav tako gledal na rod, ki je sedaj še v zibelki (Trstenjak 1991b, 161).

Povprečna življenjska doba postaja vse daljša, zaradi istočasnega upadanja rodnosti se pomembno spreminjajo deleži posameznih generacij, kar vse bolj spreminja odnose med generacijami. Te spremembe postajajo tako obsežne, da je njihove vplive moč čutiti na večini področij družbenega in gospodarskega življenja.

To je le drobec razmišljanja, ki me je pripeljal do tega, da bi rada raziskovala odnose med generacijami, predvsem pa bi se osredotočila na to, kako doživljajo ena drugo v odnosu do različnih življenjskih danosti. Možnosti je veliko, vendar se bom osredotočila na dve, ki se mi zdita najbolj zanimivi:

- odnos do starostne onemoglosti in bolezni in
- odnos do skupnega bivanja generacij (pod eno streho).

Razmejitev med generacijami bom naredila glede na prvo zaposlitev in povprečno starost upokojitve.

Mlada generacija: rojstvo – 30 let

Srednja generacija: 31. – 60. let

Starejša generacija: 61. + let

V teoretičnem delu bom črpala informacije iz različne strokovne literature in poskušala odkriti, kdaj in na kakšen način se je spreminjal pogled na odnose med generacijami. V empiričnem delu pa bom s pomočjo anketnih vprašalnikov odgovorila na štiri teze, ki se mi ob tej temi zastavljajo.

TEZE

- 1) Starejša generacija si bolj želi skupnega bivanja z drugima dvema generacijama kot mlada in srednja generacija.
- 2) Mlada in srednja generacija se izogibata skrbi za onemoglega človeka in vprašanju o smrti.
- 3) Starejša generacija doživlja mlado generacijo bolj pozitivno kot mladi starejšo.
- 4) Generacije so se včasih bolje razumele med seboj. Največjo vlogo pri sožitju ima srednja generacija.

1 TEORETIČNI DEL

1.1 STARANJE PREBIVALSTVA PO SVETU

Svetovno prebivalstvo se vedno bolj stara. V začetku dvajsetega stoletja je živel na svetu približno 600 milijonov starejših, kar je trikrat več, kot jih je ta starostna skupina prebivalstva štela petdeset let pred tem. Sredi enaindvajsetega stoletja bosta po predvidevanjih na svetu že približno 2 milijardi starejših, kar bo spet trikrat več kot pred petdesetimi leti. Projekcije napovedujejo, da bo do leta 2050 starejših od 65 let že 21,8% vsega prebivalstva (Vertot 2008,11).

Še sredi 20. stoletja bi 10-odstotni delež prebivalstva, starega nad 60 let, pomenil zelo staro prebivalstvo, na prelomu tisočletja pa je imela Evropa že okoli 20 % prebivalstva te starosti. Med letoma 2010 in 2030 se bo število starih nad 80 let dvignilo za 57 %. V deželah evropske kulture je danes trikrat več starega prebivalstva, kakor ga je bilo v času mladosti današnjih starih ljudi. Slovenija je po starosti prebivalstva v evropskem povprečju (Strategija varstva starejših 2006).

O staranju prebivalstva govorimo, kadar se delež prebivalstva nad določeno starostno mejo (običajno je to 65 let) povečuje, sočasno pa se zmanjšuje število otrok, mlajših od 15 let, in podaljšuje življenjska doba prebivalcev (Vertot 2008, 15).

Najpomembnejši razlog staranja prebivalstva je znižanje rodnosti. Zniževanje rodnosti je posledica temeljnih sprememb v življenjskih razmerah ljudi (Šircelj 2006, 116). Prišlo je do preoblikovanja strukture proizvodnje, iz družinske v kapitalistično, in skupaj s prehodom iz vaškega v mestni način življenja je bila solidarnost z družine prenesena na državo. Za zagotovitev varnosti na stara leta niso več potrebni otroci niti ni potrebno ostati poročen. Ker se je znižala umrljivost, ni več nujno imeti veliko otrok (Dolšak 2010, 14).

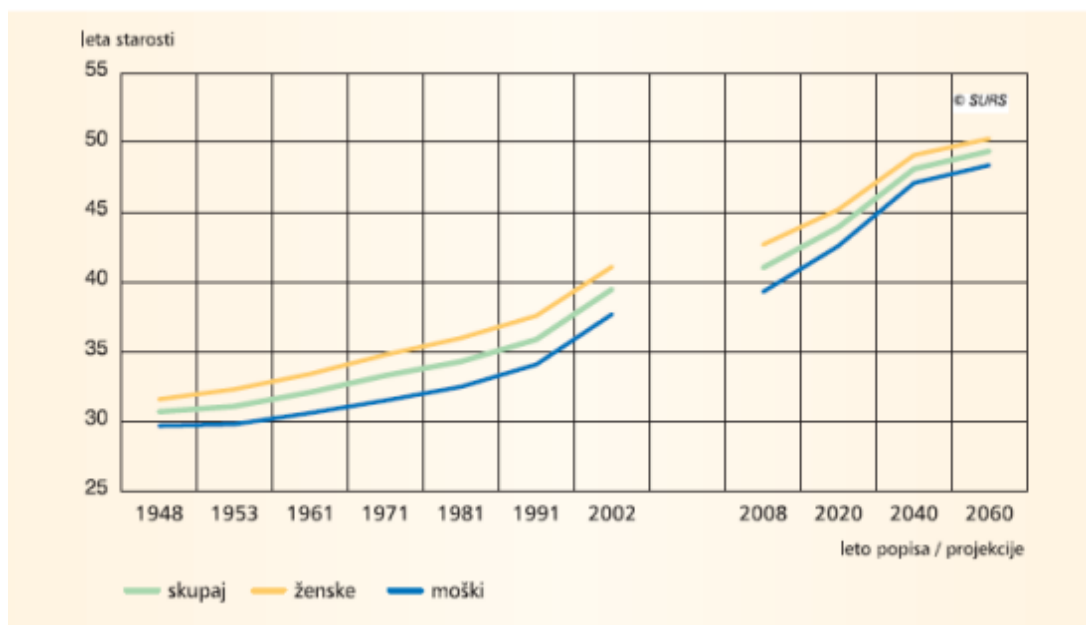
Slovenija spada med države z najnižjimi stopnjami rodnosti v Evropi, v kateri ženske v rodni dobi (v starosti 15-49 let) rodijo poprečno le 1,5 otroka. Da bi se prebivalstvo

enostavno obnavljalo po naravni poti, bi morala biti ta vrednost 2,1 otroka na žensko (Dolšak 2010, 16).

Razmerje med generacijami, kakršno je veljalo v preteklosti, je porušeno: delež starejših je vse večji, mladih pa je ponekod le še za polovico tistih, ki so se rojevali po drugi svetovni vojni. Družba je bila doslej sestavljena iz različnih generacij, ki so se med seboj dopolnjevale in sodelovale. Današnji način življenja in delitev dela, posebno v urbanem okolju, pa zavirata stik med njimi, zato se medgeneracijski odnosi rahljajo in spreminjajo. Vse več je teženj, da bi generacije obravnavali ločeno z vidika pridobljenih pravic. Neustrezne sistemske rešitve lahko privedejo celo do medgeneracijskih konfliktov. Mnogi sistemi v družbi (npr. pokojninski, zdravstveni, dolgotrajna oskrba) so že postavljeni v novo stvarnost, drugi se s spremenjenimi razmerami šele srečujejo – vsekakor bo v prihodnosti potrebno obsežno in poglobljeno prilagajanje (Konferenca 2008).

Staranje družbe pa ni nekaj negativnega, saj pomeni predvsem, da ljudje živimo dlje, kot so običajno živeli doslej, in to je dobro in (lahko) prispeva k blaginji in h kakovosti življenja. Da pa bi to bilo mogoče, morajo imeti ljudje tudi v starosti možnost za dostojno življenje in možnost, da izberejo »svoj«, sebi čim ustrežnejši življenjski slog. Kakovost življenja starejših in starih oz. najstarejših ljudi /65+ in 80+/ ni odvisna le od primerne delovanja pokojninskega in zdravstvenega sistema, ampak tudi od ustreznih možnosti za dolgotrajno oskrbo, možnosti in spodbud za podaljšano aktivnost in izobraževanje, od ustreznih delovnih razmer in od odnosa družbe do starejših in starosti. Vse to se odraža in tudi razkriva v oblikah in obsegu oziroma stopnji socialne vključenosti starejše generacije. Zato sta zelo pomembna tako zagotovljeno kakovostno staranje kot sožitje različnih generacij (medgeneracijsko sožitje), torej sobivanje ljudi različnih starosti v taki skupnosti in tako, da je za vse koristno.

Tabela 1.1: Povprečna starost prebivalcev po spolu, Slovenija, popisi 1948–2002 in projekcije prebivalstva EUROPOP2008, 2008–2060

Vir: SURS (2008).

Demografske spremembe oblikujejo novo družbo. Naše družbe bodo morale najti nove načine za izkoriščanje potenciala rasti, ki ga predstavljajo mlade generacije in starejši državljani. Za obvladovanje teh sprememb bo potreben prispevek vseh udeležencev: razviti se morajo nove oblike solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja in izkušenj (Zelena knjiga 2005).

1.2 OPREDELITEV POJMA GENERACIJA

Beseda *generacija* je nastala iz latinske besede *generatio* (rojstvo, ustvarjanje, družina, človeštvo). Latinska beseda *genus* (rod, izvor, pleme) in grška beseda *genos* (v istem pomenu) sta nastali iz indoevropskega korena *gen* (ustvariti), iz katerega se je razvilo mnogo izpeljank: *genius* (v rimski mitologiji duh, varuh človeka od rojstva do smrti), *genij*, *generalni* (zajema vse, splošen), potem *geni*, *geneza*, *genealogija* (izvor, razvoj rodu) (Anderlič 2009, 9).

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je izraz *generacija* definiran kot »*ljudje približno iste starosti, ki živijo v istem času in imajo podobne interese ali nazore, rod*«.

Generacija je skupina ljudi, ki so rojeni v istem letu ali v istem večletnem časovnem obdobju. Celotno populacijo delimo na tri velike generacije:

- mlado generacijo,
- delovno sposobno generacijo in
- starejšo generacijo (Unicef 1995, 98).

»Generacija je družbena skupnost podobne starosti, ki živi v podobni družbeni in zgodovinski situaciji, na podoben način doživlja čas, v katerem živi, pridobiva podobne izkušnje in znanja, razvija podobna stališča, vrednote in življenjske stile« (Ule in drugi v Drobnič 2009, 15). »Vsa tri življenjska obdobja (izobraževanje, srednja leta in starost) predstavljajo celoto našega življenja. V vsakem imamo drugačne potrebe, načrte in pričakovanja. V vsakem smo igralci različnih vlog. Skupno družbo sestavljajo vse tri generacije. A v sodobni družbi tovrstnega mišljenja ne zasledimo. Med generacijami prihaja do vedno večjega komunikacijskega prepada in nepoznavanja, starost zaviramo, vse bolj si želimo ostati večno mladi, starejši ljudje so množično osamljeni in srednja generacija se z ničimer ne pripravlja na kakovostno starost (Drobnič 2009,15).

Podaljšana življenjska doba in nizka rodnost sta spremenili demografsko strukturo družine, ki dandanes zajema tri ali štiri generacije. Nova struktura je povzročila nastanek fenomena 'sendvič generacije'. Ta generacija se spoprijema s številnimi obveznostmi, ki jih ima tako do svojih zelo starih sorodnikov kot tudi do svojih otrok in vnukov. Dandanes starejši ljudje dobivajo občutek krivde zaradi stroškov, ki naj bi jih imela mlajša generacija s financiranjem potreb starejših. Takšne razprave in spori se problema ne lotevajo pravilno in ne prispevajo k iskanju rešitev, ker spodjedajo načelo socialne varnosti in ustvarjajo umetne pregrade med generacijami (Konferenca 2008).

1.3 GENERACIJE V PRETEKLOSTI

Včasih so bile generacije povezane v proizvodnji in potrošnji, to je posledično povečevalo solidarnost in medsebojno odvisnost interesov ter gradilo emotivno-mentalno homogenost. Med seboj so si prenašali proizvodnje izkušnje, moralne nazore in spomin na prednike. To je dajalo dominantno vlogo starejšim. Starejši so bili tudi lastniki zemlje in druge lastnine. Mladim je primanjkovalo izkušenj v proizvodnji in družbenem življenju, kar jih je postavljalo v podrejen položaj. Tisto, kar so mladi

morali vedeti, ni pisalo v knjigah, ampak se je prenašalo ustno ali pa s prakso. Izkušstvo je bila tista iztočnica, na kateri je temeljil odnos. Izkušstvo starejših je pomenilo za mlajše izogibanje odvečnemu in direktno pot k varnosti ter gotovosti vendar pa tudi k nekakšni »ujetosti«.

Kasneje se je večgeneracijska struktura zmanjšala na dvogeneracijsko, kar je posledica industrializacije in urbanizacije. V sodobni družbi, polni dinamike in mobilnosti ter zavesti o obstoju drugačnega, pa so se začeli menjati odnosi med generacijami. Obseg sodelovanja mladih za prevzem vloge odraslih je postal vedno manj pomemben, čeprav je prej vzgoja temeljila predvsem na prenosu profesionalnih sposobnosti in vrednot z matere na hčer in z očeta na sina. Razmere so se bistveno spremenile in v proces vzgoje so vstopali tudi drugi agenti socializacije, ki so mlade vključili v globalno družbo (Knok 1995, 16-26).

Temeljno medsebojno razmerje generacij je njihovo komplementarno dopolnjevanje, ki je eno osnovnih gibal človeškega razvoja in obstoja. Vseeno pa obstaja med generacijami tudi določena napetost. Manjše medgeneracijske napetosti so v družbi normalen pojav, vsaka večja medgeneracijska patologija pa najprej škodi eni generaciji, nato pa se škodljive posledice razširijo tudi na drugi dve (Ramovš 2003b, 81).

Družina naj bi imela v preteklosti večji občutek odgovornosti in skrbi za mlajše družinske člane, ostarele člane družine in bolne. Danes naj bi bil ta občutek odgovornosti in dolžnosti precej manjši, tako da so ljudje manj pripravljeni nuditi oporo oziroma pomoč svojim sorodnikom (Finch v Novak in drugi 2004, 76).

1.4 RAZČLENITEV GENERACIJ

1.4.1 Mlada generacija

Mlada generacija je prebivalstvo od začetka človekovega življenja do nastopa srednjih let. Sestavlja jo prebivalstvo, ki preživlja otroštvo in mladost, javna skrb pa zajema tudi prenatalno obdobje življenja. Mlado generacijo imenujemo tudi prava generacija (Strategija varstva starejših 2006).

Mlada generacija oz. mladost, ki je za to generacijo značilna, je včasih veljala za labilno in ambivalentno razvojno obdobje, ki zahteva posebno skrb in nadzor odraslih. Vendar je bila v dvajsetem stoletju prepoznana kot formativno življenjsko obdobje, ki je zelo pomembno za življenje in delo odraslega človeka. Mlada generacija je postala družbena skupina s svojo lastno strukturo, kulturami, ideologijami, interesi. Mladi niso le sprejemali vnaprej danih ideoloških sistemov, ampak so jih tudi interpretirali in spreminjali (Ule v Mihelj 2000, 10-11).

Smisel mladosti je, da otrok zraste v zrelega, samostojnega in uravnovešenega odraslega človeka. Da pa se to zgodi, je potrebno veliko vložnega časa, človeških čustev in osebnih izkušenj obeh starejših generacij (Ramovš 2003b, 81).

1.4.2 Srednja generacija

Srednja generacija po svojem temeljnem poslanstvu rojeva potomstvo in dela za preživetje vseh treh generacij, zato pa ji v vsakdanji praksi ostaja malo časa za odnose z mlado generacijo (Ramovš 2003b, 81).

Srednja generacija je aktivno prebivalstvo v srednjih letih življenja; začne se s povprečnim časom zaposlitve in poklicnega dela, konča pa z upokojitvijo. Vstopni značilnosti v srednja leta sta tudi začetek samostojnega gospodinjstva in rojstvo prvega otroka. Danes se v Evropi vstopni mejniki srednjih let pomikajo navzgor proti 30. letu starosti. Prebivalstvo srednje generacije imenujemo tudi druga generacija, srednja leta pa drugo življenjsko obdobje, na področju dela pa aktivno ali zaposleno prebivalstvo (Strategija varstva starejših 2006).

Vladimir Špidla je na konferenci o medgeneracijski solidarnosti za družbe sožitja in socialne povezanosti poudaril, da je posebno pozornost treba nameniti tudi vmesni («sendvič») generaciji, ki skrbi za najmlajše in najstarejše člane družbe. Breme oskrbe je lahko precejšnja obremenitev, ki je predvsem na ramenih žensk. Kakovost življenja vseh generacij je odvisna od razpoložljivosti storitev pri oskrbi otrok in odvisnih starejših ljudi (Konferenca 2008).

Srednja generacija predstavlja most, ki lahko še dodatno poveže in okrepi odnos med mlajšo in starejšo generacijo.

Srednja generacija je v odnosu do mlade generacije predvsem v starševski vlogi. Toda sama ne more povsem zadostiti razvojnim potrebam svojih otrok in tu kot komplementarno dopolnilo nastopi starejša generacija (Ramovš 2003b, 82).

1.4.3 Starejša generacija - starost

Tretje življenjsko obdobje oz. starost se začne z upokojitvijo, kar je bilo doslej pri povprečno 60 letih, z daljšanjem življenjskega obdobja in večanjem deleža tretje generacije pa se pomika navzgor (Strategija varstva starejših 2006).

Tretje življenjsko obdobje se glede na funkcionalno staranje deli v zgodnje starostno obdobje do 75. leta, ko je večina ljudi zelo samostojnih; srednje starostno obdobje od 76. do 85. leta, ko nastopa večja potreba po socialni pomoči; in pozno starostno obdobje po 86. letu do smrti, ko tako imenovani najstarejši stari ljudje potrebujejo praviloma zelo veliko pomoči ali celo popolno socialno oskrbo in nego (Strategija varstva starejših 2006).

Staranje je kompleksen proces, ki zajema psihološke, emocionalne, razumske, ekonomske in družbene vidike. V bistvu se začnemo starati že ob rojstvu, le da v začetku proces poteka počasi, ko se približujemo 65 letu starosti, pa znaki postajajo čedalje bolj očitni. Vsi ljudje se ne starajo enako, vsak posameznik se stara po svoje.

Staranje opazimo na treh nivojih:

- na fiziološkem nivoju, ko začno upadati telesne zmogljivosti,
- na družbenem nivoju, ko postaja človek v svojih socialno-ekonomskih potrebah odvisen od drugih,
- na psihološkem nivoju, kjer se zmanjšajo senzorične in intelektualne funkcije človeka (Lupšina 2006, 8).

Starost je prav tako kot otroštvo obdobje, ki zahteva posebne razmere in ima posebne zakonitosti, ki pa jih danes vse prevečkrat nekako nočemo videti in se z njimi soočiti. V manj razvitih kulturah so bili stari ljudje vedno nosilci modrosti, moči in zgleda mlajšim. Ker so mnogo doživeli in izkusili, to tudi pomeni, da so bili dobro opremljeni za življenje. Tudi danes bi morali poslušati nasvete starejših in spodbujati medgeneracijsko sožitje, ne le v družinah, ampak tudi v šolskih vzgojnih procesih in v celotni družbi (Ramovš v Terčič 2006, 18).

V tretjem življenjskem obdobju pa ne gre nujno le za upadanje življenjske moči, lahko je to tudi obdobje, kjer se odvijata procesa rasti in novih življenjskih izzivov. Staranje je lahko bogato in srečno življenjsko obdobje (Lupšina 2006, 8).

Kljub temu, da starost ne prinaša vedno le negativnih stvari, jo še vedno tabuizirajo. Iz takšnega tabuiziranja izhaja pet vrst množične patologije v stališčih in ravnanju ljudi glede starosti:

- med mlado, srednjo in staro generacijo ni dovolj osebne povezanosti,
- stara generacija ne sprejema svoje starosti,
- stari ljudje so marginalizirani v družbi,
- srednja generacija zanemara pripravo na lastno starost, družba zamuja s potrebno pripravo na množično staranje prebivalstva v prihodnih letih (Ramovš 2003b, 27).

Te tabuje se da preseči, če se opremo na misel, da je starost življenjsko obdobje, ki je zelo različno od mladosti in srednjih let, pa vendar v ničemer manj vredno in smiselno od njiju.

1.5 DOŽIVLJANJE GENERACIJ

Bengston in Black (v Hojnik 1989, 16) sta navedla nekaj značilnosti medgeneracijskih procesov:

- pogled posamezne generacije je odvisen od tega, kateri vrstniški skupini pripada,
- individualne osebnostne spremembe vplivajo na medgeneracijske odnose,
- medgeneracijski odnosi so sami po sebi razvojni pojav,

- medgeneracijski odnosi so dvosmerno kontinuiran pojav – vsak sprejema od drugega in prenaša na drugega,
- na medgeneracijske odnose vplivajo sorodstvo, solidarnost in drugi faktorji, ki predstavljajo medgeneracijske razlike, ter
- socialno-kulturne spremembe se kažejo kot konfrontacija podobnosti in sprememb med generacijami.

Generacije se med seboj razlikujejo po interesih in nazorih. Kako torej doživljajo druga drugo? Laing, fenomenološki psihiater, je v pojem *doživljanje* vključil doživljanje samega sebe in drugih ljudi. Njegova analiza je usmerjena k proučevanju odnosov, ki obvladujejo medsebojno doživljanje različnih oseb. Človek doživlja drugega kot objekt svojega doživljanja, hkrati pa se zaveda, da je tudi sam objekt doživljanja drugega. Odnos med mojim doživljanjem drugega in njegovim doživljanjem mene je medosebni odnos. Ta odnos vključuje na eni strani moje doživljanje lastnega vedenja in vedenja drugega človeka, ter po drugi strani to, kar doživlja drugi človek v zvezi z mojim vedenjem in samim seboj (Musek 1975, 357). Podobno lahko rečemo, ko govorimo o doživljanju generacij med seboj.

Družbeni prehodi od ene generacije k naslednji omogočajo prenašanje kulturne dediščine od starejših generacij na mlajše. Pomenijo pa tudi, da se ta dediščina lahko spreminja, prenavlja in prilagaja novim znanjem in novim razmeram. Tradicionalne družbe so poznale malo sprememb v prenašanju kulturne in zgodovinske dediščine s starejših na mlajše generacije. V modernih družbah pa so se medgeneracijska razmerja bistveno spremenila. Za nove generacije ni dovolj, da samo osvojijo znanje predhodnih generacij, da sprejmejo tradicijo, ampak morajo prestreči starejše generacije, če se hočejo potrditi (Ule in Kuhar v Terčič 2006, 17).

Piaget, pomemben raziskovalec otroškega razvoja, pravi, da se otrokove kognitivne sposobnosti razvijajo, ko gradi, izpopolnjuje, izbira in interpretira informacije, ki jih črpa iz sveta. Svoje razumevanje oblikuje na podlagi življenjskih izkušenj. Majhni otroci razmišljajo zelo konkretno: kar vidijo, to vedo. To pomeni, da če se otrok ne druží s starejšimi ljudmi, jih bo težko razumel. Raziskave kažejo, da prej ko se otrok spozna s starejšimi ljudmi, bolje jih sprejema in zaznava. Otrokovo negativno

zaznavanje se veča z leti. Pozitivni odnosi v zgodnjih letih lahko zmanjšajo negativne zaznave (Spence in drugi 2007, 2).

Mlada generacija je polna življenja, zvedavo radovedna in pred njo so vse življenjske možnosti. Nasprotje tega pa je starejša generacija, kjer se star človek približuje koncu svojega življenja in so njegove možnosti vse bolj izčrpane. Ob tesnem stiku z mlado generacijo pa lahko sodoživlja razsežnosti življenja in lahko svojo starost živi polno ter se svojemu zatonu bliža z zaupanjem v življenje. Prav tako pa stara generacija potrebuje tudi srednjo in obratno. Poleg materialne preskrbljenosti so pomembne tudi druge stvari. Srednja generacija ima veliko potreb v vseh razsežnostih, ki terjajo za svojo zadovoljitev sodelovanje s tretjo generacijo. Odločilna pa je eksistencialna potreba po doživljanju smisla celote življenja, vključno z doživljanjem smisla starosti. Človek srednjih let čuti, da je življenje v celoti smiselno le, če osebno pozna stare ljudi, ki sprejemajo svojo starost kot smiselni del življenja. Ob takem starem človeku doživlja človek srednjih let, hkrati pa se po obeh zgleduje tudi mlada generacija, kompleksno celoto življenjskih povezav: trajnost, nadaljevanje življenja, socialno vpetost, zakoreninjenost in pripadnost (Ramovš 2003b, 84-85).

1.6 MEDGENERACIJSKO ZAVEZNIŠTVO - SOŽITJE

Kratko a zlato pravilo, ki je potrebno za kakovostni osebni razvoj in medčloveško sožitje: »Človek mora v vsakem obdobju življenja poskrbeti za intenzivno povezanost vsaj z enim pozitivno usmerjenim človekom iz vsake generacije; z enim mladim, enim srednjih let in enim starejšim. Pri tem je bistveno, da je komunikacija med njimi osebna, redna in da predvsem poudarja pozitivne vsebine.« (Ramovš 2003b, 190)

Mlada, srednja in tretja generacija sestavljajo nedeljivo družbeno celoto. Razvoj, stabilnost in obstoj vsake družbe temelji na medgeneracijski solidarnosti.

V današnjih razmerah imajo generacije med seboj tako malo živih stikov, da pogosto druga druge niti ne poznajo, zato vladajo med njimi številni predsodki in stereotipna gledanja. V preteklosti so bili stari ljudje za mlajši dve generaciji glavni vir informacij, znanja in veščin za vsakdanje delo in druge bistvene vidike preživetja, danes tretja

generacija s težavo sledi naglemu tehničnemu razvoju. Bistvena sestavina doživljanja smisla starosti pa je prav prenašanje spoznanj in izkušenj mlajšima generacijama. Generacije v zadnjem stoletju so dosegle izjemen razvoj znanja na materialno tehničnem in naravoslovnem področju, medtem ko so znanje in možnosti za kakovost osebnostnega razvoja in medčloveškega sožitja zelo zaostali – prav to dvoje pa je odločilno za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami (Strategija varstva starejših 2006).

1.6.1 Prednosti medgeneracijskega zavezništva - sožitja

Erik Erikson, eden prvih psihologov, ki je opisal socialni razvoj v vsem življenju, pravi, da zadnjo fazo čustvenega razvoja človek doživi, ko je star 60 let in več. V tem obdobju ljudje iščejo smisel sveta in utemeljujejo smisel svojega življenja, ki so ga preživeli. S povezovanjem z mlajšimi generacijami si starejši bolj zapolnijo svoje življenje. To povezovanje je koristno za vse, za mlajše in za starejše.

Taki odnosi

- ponujajo možnosti, da se oboji naučijo novih veščin,
- dajo otroku in odraslemu smisel,
- omilijo strahove, ki jih ima lahko otrok do starejših,
- pomagajo otrokom razumeti staranje in ga tako kasneje tudi sami lažje sprejmejo,
- krepijo starejše ljudi in jim dajejo energijo,
- zmanjšujejo možnost depresije pri starejših,
- zmanjšujejo osamljenost starejših,
- zmanjšujejo praznino otrokom, ki nimajo starih staršev,
- pomagajo ohranjati družinske zgodbe in celotno zgodovino (Spence in drugi 2007, 2).

Za doseganje večjega sožitja bi si morali prizadevati za boljše sodelovanje med generacijami, to pa prinaša izmenjavo izkušenj med njimi in predvsem nabiranje pomembnih izkušenj za mlajšo generacijo. Mladi bi morali bolje spoznati proces staranja, da bi doumeli, da s starostjo pride do določenih sprememb, in da bi spoznali možnosti prenosa izkušenj in dobrih praks ter priložnosti za sodelovanje v obeh smereh.

Pomembno mesto v zblíževanju generacij prav gotovo zavzema vmesna generacija, ki tej temi pri vzgoji pogosto namenja premalo pozornosti (Ramovš v Terčič 2006, 19).

1.6.2 Ovire medgeneracijskega zavezništva - sožitja

V preteklosti so večje družine živele skupaj pod isto streho ali pa blizu drug drugega; danes pa to ni več tako pogosto. Čeprav ljudje živijo bolj zdravo in dlje, se pričakuje, da so bolj samozadostni.

Naslednjo socialno oviro ustvarja družba, ki povečuje mladost in hkrati daje občutek, da je staranje nekaj slabega, nekaj, česar se moramo bati. Ljudje pa danes živijo dlje kot so kadarkoli prej. Naraščajoče število starejših in nenehna sporočila, da je staranje nekaj slabega, lahko vodi do negativnih misli o starejših ljudeh (Spence in drugi 2007, 3).

Ena od velikih ovir današnjega časa pa je tudi pokojninski sistem. Delovno aktivna generacija (srednja generacija) mora skrbeti za vse, za otroke in za starejše, ki so že upokojeni. Starostne meje med končanim šolanjem in vstopom na trg dela ter donosno zaposlitvijo in upokojitvijo niso več tako jasno definirane kot včasih. Pokojninska blagajna se prazni in vedno težje bo izplačevati vse zahtevane prispevke. To pa povzroča nesoglasja med generacijami, pa naj si bo to do starejših ljudi ali pa do otrok (Blome in drugi 2009, 244).

1.7 POGLED DRUŽINE IN DRŽAVE NA MEDGENERACIJSKO ZAVEZNIŠTVO

Zaradi demografske sprememb so se oblikovali različni pogledi na odnose med generacijami znotraj družine, in sicer:

- Premik iz vertikalne v horizontalno strukturo – večje število živih generacij (včasih celo pet generacij), a malo predstavnikov vsake generacije. Danes imajo odrasli več staršev kot otrok, kar je posledica daljše življenjske dobe in znižanja rodnosti, na drugi strani pa tudi zaradi večjega števila ločitev in ponovnih porok.

Ta proces spreminja dolžino časa preživetega v specifičnih družinskih vlogah in vodi do tega, da so odrasli otroci generacijski most med vnuki in starimi starši.

- Težje je predvideti kdaj se bo nekdo poročil, postal starš ali stari starš. Zaradi te nevednosti, kdaj se bo rodil prvi otrok v družini, sta nastali dve različni družinski strukturi: starostno strnjena struktura in struktura starostne vrzeli. Nejasnost mej med generacijami je še posebno vidna v starostno strnjeni strukturi družin, ko se pojavljajo zgodnje nosečnosti v večih zaporednih generacijah (primer so črnske družine v ameriški družbi). Pravo nasprotje pa je struktura starostne vrzeli, kjer se dolgo odlaša z nosečnostjo in ženska rodi prvega otroka pri 30 ali več letih. To je fenomen, ki vidno narašča od leta 1970. Za take družine so značilne velike razlike v letih med generacijami in slabša povezanost ter sožitje med generacijami. Rezultat tega tipa družine je malo potencialnih negovalcev in posledično skrb, ki je omejena na srednjo generacijo.
- Naraščanje raznolikosti družinskih oblik: a) Kratka družinska struktura, ki jo sestavljajo odrasli brez otrok. Za take družine je zelo pomembna generacijska povezanost s sorodniki, daljnimi sorodniki in drugimi ljudmi, ki niso v sorodu. Problem zna nastati v starosti, ko pride do dileme, kdo bo za njih skrbel. b) Naraščanje prestrukturiranih družin zaradi večjega števila ločitev. Take družine predstavljajo prekinitev in breme medgeneracijskih vezi. c) Porast enostarševskih družin in skupnega življenja pred poroko.
- Vedno več žensk vstopa na trg delovne sile. Ženske imajo veliko vlogo pri skrbi za družinske člane, zato je s tem pojavom treba na novo preučiti možnosti družinskih odnosov (Lowenstein 2005, 404).

Na medgeneracijsko zavezništvo pa so začele biti pozorne tudi države. V vseh Evropskih državah so družinski člani najpomembnejši vir pomoči tistim, ki potrebujejo pomoč. Oblike pomoči pa se razlikujejo med državami. V Nordijskih državah je skrb za otroke in starejše v veliki meri preložena na javne oblike pomoči. Na drugi strani imamo njeno nasprotje, južno Evropo. Tu večino pomoči nudijo družinski člani sami v svojem domu. V Mediteranskih državah pa večinoma stari starši pomagajo pri varstvu svojih vnukov (Blome in drugi 2009, 10).

Posebna oblika pomoči med starejšimi in njihovimi odraslimi otroki se je razvila v zahodni Evropi. Tretja generacija finančno podpira otroke in vnuke, ti pa jim v zameno nudijo instrumentalno pomoč in svoj čas. Podpora je usmerjena v potrebe, kar pomeni, da si oboji medsebojno pomagajo (Blome in drugi 2009, 9).

Družinske države finančno podpirajo in oskrbujejo s pomočjo tiste člane, ki to potrebujejo. Ta pristop izhaja iz katoliškega socialnega učenja, ki želi, da družina sama poskrbi za svoje člane in s svojimi sredstvi. Država je tukaj le podporni faktor. Na drugi strani pa imamo 'ne-družinske države', ki želijo razrešiti družine vseh obveznosti, kar se tiče pomoči. Tu država in druge institucije želijo prevzeti naloge, ki jih drugače v veliki meri opravljajo ženske (Blome in drugi 2009, 13).

Pomoč, ki jo nudi država lahko skoraj v celoti nadomesti družinsko pomoč in nego. Medgeneracijski odnosi v družinah tako popuščajo. Družinski člani imajo več svobode, hkrati pa se krhajo medosebne vezi in se povečuje nevarnost socialne izoliranosti in izključenosti. Vseeno pa so empirični dokazi, o tem da se vezi krhajo, bolj šibki. Državna pomoč ne more nadomestiti nege, ki jo lahko nudi družina. Predvsem je pomembno, da se bremena porazdelijo na več ramen. Tako se lahko družinski člani posvetijo emocionalnim odnosom, država pa skrbi za funkcionalno podporo. S tem ko država pomaga družinam, se med njimi zmanjšuje možnost konflikta in raste solidarnost med generacijami (Blome in drugi 2009, 16).

1.8 ODNOS DO SKUPNEGA BIVANJA GENERACIJ (POD ENO STREHO)

Ko ljudje odraščajo v različnih časovnih obdobjih, se njihove vrednote in pogledi na svet razlikujejo, to pa lahko prinese težave in povzroča nerazumevanje drug drugega. Zaradi te vrzeli v razumevanju med generacijami, je zelo pomembno najti skupne točke med starejšimi in mlajšimi. To lahko dosežemo tako, da pomagamo otrokom, da se povežejo s starejšimi in obratno. Starši in vzgojitelji lahko pripomorejo k temu na mnogo načinov. Ena od možnosti je, da omogočijo otrokom in starejšim, da preživljajo

čas skupaj in tako gradijo odnos. Raziskave kažejo, da je najbolj pomembna kakovost srečanj med otroki in starejšimi (Spence in drugi 2007, 3).

Kljub dejstvu, da se starajoči odrasli in odrasli otroci v nekaterih pogledih razlikujejo, to ne pomeni, da se morajo zato generacije izolirati med sabo. Še v urbanih področjih, v 19.stoletju, so bila samska stanovanja (za katerokoli generacijo) redkost. Ideal, ki si ga delijo mlajši in starejši, je, da živijo v istem okolju ali v isti stavbi ali v isti soseski, vendar ne v skupnem gospodinjstvu. Zaželen način medgeneracijskega druženja je povzet v stavku »intimnost z razdalje« (Hareven v Binstock in George 2001, 148).

Mlada, srednja in starejša generacija sestavljajo eno samo družbo, ki pa jo je druga polovica 20. stoletja žal razdružila na tri dele. Med sabo imajo premalo kakovostnih stikov, da bi se poznali in dopolnjevali. Če drug drugega ne poznamo, nastanejo predsodki.

Rešitev je v tem, da se vse tri generacije zavedo, da nobena ni mojster v komuniciranju in ne zna gojiti lepih odnosov z drugimi. Sedanja kriza je priložnost, da to popravimo in da medčloveško sožitje dvignemo na višjo raven tako, kot smo v zadnjih desetletjih dvignili materialni standard. Najučinkovitejše za boljše sožitje je, da se tega naučijo pari z majhnimi otroki. Če starši vložijo v komuniciranje med sabo toliko energije, kot jo v skrb za avtomobil in vožnjo z njim, bodo zadovoljni s sabo, otroci pa bodo samodejno prevzemali od njiju dober vedenjski vzorec in pravilen občutek do starajočih se ljudi. Predsodki do starejših se stopnjujejo zlasti takrat, kadar so starejši sitni, zagrenjeni, črnogledi, ko gledajo odklonilno na mlajše in na razvoj.

Vloga starih staršev se v sodobni družbi spreminja. V začetku 19. stoletja je bila življenjska doba ljudi krajša, v današnji družbi pa se v vseh razvitih družbah močno podaljšuje zaradi boljše prehrane, higijene in napredka medicine. S tem se je ponudila izjemna priložnost za oblikovanje še tesnejših odnosov med prvo in tretjo generacijo. Tretja generacija je »komplementarno dopolnilo starševske generacije pri zadovoljevanju potreb otrok in mladine«. Kljub temu so v mnogih sodobnih družbah tovrstne vezi šibke. Sodobni stari starši živijo bolj avtonomno in aktivno v tretjem življenjskem obdobju in za mnoge evropske države je značilno, da živijo samostojno, ločeno od družine (Ramovš v Terčič 2006, 17).

Od rojstva naprej starši skrbijo za otroke, pa so vseeno prepričani, da bodo, ko jo bodo nekoč sami potrebovali, pomoč prejeli od svojih otrok. Rosenmayr in Horl (v Hojnik 1989, 77) sta opravila raziskavo, ki je pokazala, da starejši menijo, da otrokom pomagajo v enaki meri kot oni njim. Prav tako pa srednja in mlajša generacija menita, da staršem pomagata več kot oni njim. Pri starostnikih, ki jih otroci ne obiskujejo pogosto obstaja latentna osamljenost. Tisti starši, ki jih otroci obiskujejo manj kot enkrat tedensko, pa so izrazili željo, da bi jih obiskovali pogosteje. Avtorja ugotavljata, da je prostorska bližina pomemben faktor, ki vpliva na pogostost komuniciranja med generacijami. Harmoničen odnos med generacijami je odvisen od več faktorjev, in sicer od materialnega statusa, izobrazbe in prostorske razdalje (Hojnik 1989, 76-79).

Za zakoncem so odrasli otroci najpomembnejši vir neformalne pomoči in socialnega stika za starega človeka. Pretok pomoči poteka v recipročnosti in drugih izmenjavah. Večina starih ljudi živi v bližini svojih odraslih otrok in so tako v stiku, a si ne delijo doma. Večina starejših je izjavila, da ne želijo živeti skupaj z otroki, predvsem zaradi zasebnosti in občutka avtonomije. Čeprav manj kot 20 odstotkov starejših živi v skupnem gospodinjstvu z otroki, se ta odstotek povečuje, ko se starostniki še bolj postarajo in se njihove zmožnosti, da bi skrbeli sami zase, zmanjšajo. Drugi razlogi za skupno življenje pa so še ovdovelost in ločitve. Nekatere raziskave so pokazale, da starejši raje živijo s svojci kot v domovih za stare ljudi, čeprav si njihovi otroci v večini ne želijo deliti svojega doma z njimi. Starejši, ki živijo skupaj z otroki, so večinoma pri hčerkah. Vseeno pa manj kot 14 odstotkov ljudi, starih med 65 in 75 let, in 4 odstotki starih nad 85 let živi v večgeneracijskih hišah, kjer bivajo starši, otroci in vnuki. Ne glede na to, ali živijo pod isto streho ali ne, pa večina medgeneracijskih odnosov prinaša različne vrste nesoglasij. Ti so povezani s starševsko skrbjo za svoje otroke glede njihovih navad in življenjskih odločitev, otroci pa opažajo razlike v komunikaciji in druženju z njimi. Klub tem pogostim konfliktom medgeneracijske družine poročajo o ljubezni in medsebojni pomoči ter želji po še bolj izpopolnjujočem odnosu z vsakim v družini. To je paradoksalna narava družinskih odnosov, kjer vse življenje prepletata solidarnost in konflikt (Hooyman in drugi 2001, 288).

V Sloveniji so precej razširjene »trigeneracijske hiše«, v katerih ljudje različnih generacij živijo avtonomno, a hkrati povezano. To pomeni, da živijo starostniki v isti

hiši, a ne v istem gospodinjstvu s svojimi otroki in vnuki. Na ta način so postavljene večje možnosti za razvoj boljših odnosov med starimi ljudmi, odraslimi otroki ter mlajšo generacijo. Tovrstni način »sobivanja« je še bolj pristen v primestnih naseljih in na podeželju (Terčič 2006, 18).

Tesen stik stare in mlade generacije je življenjsko pomemben za dober razvoj prve generacije, prav toliko pa je pomemben tudi za tretjo generacijo. Tovrstne vezi med mlajšo in starejšo generacijo so pomembne in nujne za premagovanje sodobnih tabujev o starosti ter za oblikovanje pozitivnega odnosa mladih do starosti in starostnikov. Ta stik je še posebno pomemben, ker se vse razvite družbe soočajo z gerontološkim bumom oziroma demografsko eksplozijo starega prebivalstva (Ramovš v Terčič 2006, 18).

Spremembe v razmerju moči med mlajšimi in starejšimi se še posebno kažejo v sferi zasebnosti, kjer mlajši prav tako pridobivajo več moči. To se kaže v liberalizaciji vzgojnih stilov, zlasti v odpovedi kaznovanju in nasilju pri vzgoji otrok, v čedalje bolj neformalnih in bolj osebnih odnosih med odraslimi in mladimi. Starši imajo manj potreb po formalnem izkazovanju avtoritete. Tudi odrasli zavračajo nemo življenje in tiho pokorščino mlajših do starejših generacij. Vedno bolj se uveljavljajo oblike refleksivnega pogovora med generacijami in intenzivna kultura pogovora. Otroci in mladi so prej samostojni v odnosu do izvornih družin in doma. Povezave med starši in otroki postajajo zelo prožne, tako da mladi izkoriščajo pomoč staršev le tedaj, ko se znajdejo v psiholoških ali ekonomskih težavah (Ule in Miheljak v Terčič 2006, 17).

Seveda je med generacijami veliko razlik v mišljenju, odzivanju in izkušnjah. Včasih je veliko generacij bivalo pod isto streho, pa so preživel. To ne pomeni, da je bilo vedno idealno, so se pa učili sprejemanja, spoštovanja in poslušnosti drug drugemu. Veliko bolj so bili povezani med seboj, kot pa so generacije danes. Mladi morajo danes čim prej stran od staršev, da se osamosvojijo in dobijo tako težko pričakovano svobodo, medtem pa se ne zavedajo odgovornosti, ki pride zraven. Srednja generacija mora svoje starše držati čim bolj stran, da ji niso v preveliko breme. Smo res v teku let postali tako nestrpni drug do drugega, da moramo med seboj graditi kilometrske razdalje, da smo sposobni vsaj približno normalno funkcionirati?

Pogosto slišan stavek »stari in mladi niso za skupaj«, je Trstenjak zelo lepo razložil: »važno je, da se poznajo in razumejo in da spoštujejo posebnosti, ki jih življenje samo prinaša: pri starih boleče slovo od življenja, pri mladih pa gorečo slo po življenju« (Trstenjak 1991b, 164).

Lepi odnosi so še posebno pomembni za starejše osebe, saj ponujajo možnost za medsebojno emocionalno in praktično pomoč med generacijami ter izmenjavo znanja, izkušenj ter skrbi za druge (Dwyer v Kogovšek in drugi 2004, 61).

Vsaj tri četrtine psihologov in psihoterapevtov bi bilo preveč, če bi se generacije spet naučile držati skupaj, in sicer ne le v veselju, ampak tudi v trpljenju. Držati skupaj pa ne pomeni nič drugega kot zavedati se lastne smiselne funkcije znotraj družine in vztrajati, pa naj se zgodi karkoli. Če je eden od družinskih članov majhen, slaboten, bolan ali star, potem je za vse druge člane smiselno, da skrbijo zanj in ga varujejo ter si to med seboj porazdelijo. Stvari, ki psihično najbolj obremenjujejo in sicer mnogo, mnogo bolj kot katerokoli preteklo izkustvo trpljenja ali neugodnih dejavnikov usode, so spori na medčloveškem področju. In psihična obremenjenost se toliko bolj stopnjuje, kolikor bolj gre za osebe, ki so si blizu. Nihče, pa naj bo še tako čvrst v sebi, ni dorasel stalnim konfliktom s tistimi, ki so mu blizu, še zlasti ne konfliktom z družinskimi člani (Lukas 1993, 27).

Za starše je tudi odraščanje otrok velika preizkušnja. Oče in mati sta spočetka varuha in negovalca otrok, pozneje pa vodnika, vzgojitelja in učitelja, končno pa jih morata odpustiti kot »zrele« na samostojno življenjsko pot. Oče se težko vživi v spoznanje, da je sin samostojen ali da ve morda več kot on. Raje posluša nasvet starejšega, pa čeprav manj izobraženega. Tega se oče verjetno niti ne zaveda. A morali bi se tega zavedati mladi in stari; le tako bi znali drug drugega spoštovati in biti obzirni v svojih željah. Oče gleda na sina vse svoje življenje enako; zanj je vedno »njegov otrok«. Zlasti kmečki starčki se neradi umaknejo s svojega mesta, zato se velikokrat sliši 'iz hiše me mečejo', 'nehvaležni otroci', 'moje delo podirajo, vem: tudi mene bi že radi podrli'...

Otroci čutijo čustveno navezanost na svoje starše, to pa izhaja iz prvotne fizične odvisnosti od njih. Ko otroci odraščajo, se ta občutek čustvene bližine razvija in raste. Med najstniškim obdobjem otroci začutijo, da se morajo ločiti od svojih staršev. V tem

stanju se navezanost manjša in otroci se vse več družijo s svojimi vrstniki, starši pa se že pripravljajo na 'prazno gnezdo'. Sčasoma občutki navezanosti postanejo občutki varnosti, ko starši postanejo fizično odvisni od svojih otrok. Starajoči se starši ponavadi čutijo manj navezanosti na svoje starševske vloge in dolžnosti (Norris in drugi 1994, 7).

Raziskava (Tomažič 2008, 136) je pokazala, da se mlajša in srednja generacija bolj strinjata, da je odhod otrok od doma zahteven korak, vendar si ga mladi želijo prav zaradi večje svobode. Starejši pa so izrazili do odhoda mladih veliko nestrinjanje. Družina naj bi otroku nudila občutek varnosti in sprejetosti, hkrati pa naj bi mu omogočala zadostno mero svobode, da bi pridobil lastne izkušnje in sprejemal lastne odločitve.

Dandanes starejši starši in njihovi odrasli otroci pogosto živijo v neposredni bližini, vendar ne v istem gospodinjstvu. Čustveno so si blizu, ohranjajo tesne stike in drug drugemu nudijo pomoč v različnih oblikah (Konferenca 2008).

Glavnino starih gospodinjstev (to so gospodinjstva, v katerih so vsi člani starejši od 65 let) v Sloveniji tvorijo gospodinjstva s samo enim članom. Povprečna velikost starega gospodinjstva je 1,3 člana. Čeprav naj bi po teoriji v neurbanih področjih živel več starostnikov v gospodinjstvih z več družinskimi člani, pa v praksi temu ni tako. Med velikostjo gospodinjstev starih ni bistvenih razlik med urbanimi in ne-urbanimi področji (Šircelj v Dolšak 2003, 34).

V prihodnosti se bo odstotek ostarelih, ki živijo sami, prav gotovo še povečeval zaradi demografskih, socialnih in ekonomskih faktorjev. Najvažnejši med njimi so: nižanje stopenj rodnosti in smrtnosti, razlike v pričakovani življenjski dobi za moške in ženske, želja starejših, da živijo sami, kolikor dolgo je le mogoče, vedno večja ekonomska neodvisnost starejših (zlasti žensk), razvoj družine z več otroki v družino z enim ali dvema otrokoma, izvenzakonske življenjske skupnosti, poznejše poroke, porast števila parov brez otrok, vedno višja starost prvega starševstva, vedno večje število ločitev in tudi vedno večje število družin s samo enim staršem (Dolšak 2003, 34).

V Walesu so v dolgotrajni študiji ugotovili pomembno povezanost med prostorsko bližino bivanja med generacijami in socialno mrežo starega človeka (Wenger v Hojnik

Zupanc 1994, 59). Stari ljudje, ki imajo otroke v bližini svojega stanovanja, so bolj odvisni od pomoči družine, kot tisti, ki imajo otroke v oddaljenih krajih. Vzorec družinske povezanosti je odvisen od celotnega življenjskega stila. Vsi, ki so razvili vzorec družinske povezanosti in medsebojne pomoči, ga ohranijo tudi v starosti. Posamezniki, ki so življenje preživeli bolj neodvisno in samostojno, pa želijo ohraniti ta način tudi v starosti (Dolšak 2003, 25).

Študije o medgeneracijskih odnosih so pokazale, da odrasli otroci niso izolirani od svojih staršev, ampak se z njimi pogosto srečujejo in drug drugemu pomagajo, tudi kadar so prostorsko precej oddaljeni. Medgeneracijske vezi med odraslimi družinskimi člani so danes še posebej pomembne, saj posameznik živi dlje in si deli leta ter izkušnje z drugimi generacijami (Lowenstein 2005, 404).

1.9 ODNOS DO STAROSTNE ONEMOGLOSTI IN BOLEZNI

I. D. Yalom govori o štirih danostih življenja, s katerimi se moramo naučiti živeti. To so strah pred smrtjo, ravnanje s samoto, iskanje smisla in svoboda, da oblikujemo svoje življenje (Čaćinovič-Vogrincič 1998, 19).

1.9.1 Onemoglost

Svetovna zdravstvena organizacija opredeljuje onemoglost kot omejitev sposobnosti za opravljanje dejavnosti v primerjavi z običajnimi zmožnostmi človeka. Gre za vsakršno omejitev pri vsakodnevnih opravilih, ki je nastala zaradi težav z zdravjem, je dolgotrajna (vsaj šest mesecev) in se je ne da odpraviti (Hvalič Touzery 2009, 112).

V razvitem svetu potrebuje 25 % ljudi, ki so stari nad 60 let, pomoč pri vsakdanji oskrbi, od tega okrog 15 % sorazmerno malo pomoči, okrog 10 % pa veliko oskrbe in nege. Pri 400.000 prebivalcih, starih nad 60 let, kolikor jih je v Sloveniji danes, jih potrebuje torej nekaj pomoči okrog 100.000, okrog 40.000 pa jih potrebuje stalno relativno veliko oskrbe. V Evropi velja pravilo, da je za okoli 5 % prebivalstva, starega nad 65 let, treba zagotoviti oskrbo in nego v socialnih in zdravstvenih ustanovah; kapacitete domov v Sloveniji so blizu temu. Pritisk po namestitvi starih ljudi v socialne in zdravstvene ustanove je čedalje večji, deloma zaradi večanja deleža starih ljudi,

deloma pa zaradi zmanjševanja vloge družine pri skrbi za stare družinske člane (Strategija varstva starejših 2006).

Generacije si med seboj pomagajo, vendar medgeneracijska interakcija je obojesmerna toliko časa, dokler so starši tako mobilni, da so v tem odnosu enakovredni partnerji. Z upadanjem življenjske vitalnosti se stopnjuje odvisnost starega človeka od okolja. Nekateri avtorji trdijo (Brody v Hojnik 1989, 82), da so programi družinske pomoči pomembna komponenta v izvajanju varstva na domu za kronično bolne in nepokretne starostnike. Pomoč, ki jo nudi družina starejšim članom, pa variira glede na interakcijske vzorce, ekonomski status in potreben čas. Oskrba starostnika doma je zagotovljena, če obstajajo dobri odnosi med generacijami, preden pride do funkcionalnega upada pri starem človeku (Hojnik 1989, 80-83).

Industrijsko potrošniška družba povečuje v reklamah in drugih občilih, športu in celotni proizvodnji drznost, lepoto, hitrost, mladost, uspešnost, moč, spolnost ... S tem je v javnem mnenju ustvarila slepo pego za vrednost starosti. Ta je postala družbeni tabu, obdan s številnimi predsodki in negativnimi stereotipi. V takih razmerah imajo stari ljudje slabe pogoje za sprejemanje svoje starosti in njenih možnosti, še posebno onemoglosti in smrti. Posledica tega je množična osamljenost starih ljudi. Stari in nemočni ljudje so v današnji družbi marginalizirani, prav tako pa sami pogosto ne sprejemajo svoje starosti in ne vidijo specifičnih možnosti, ki jih nudi tretje življenjsko obdobje vse do konca življenja. Odtujeni sorodniki in razne podjetniške dejavnosti dodajajo svoj delež k večanju prepada med generacijami tudi s tem, da pogosto vidijo v starih ljudeh vir svojega bogatenja z njihovimi darili in dediščino ter cenenimi storitvami zanje (Strategija varstva starejših 2006).

Bolezen je nezaželen odklon od sprejetih socialnih norm zdravja in sprejemljivega vedenja in delovanja, kulturni kriterij nezaželenega. Kot smo že omenili naj bi se civilizirano telo samo-nadzorovalo, samo-discipliniralo in zato imamo tudi odgovornost posameznika za svoje zdravje in bolezen. Posamezniku se pripiše krivda za zanemarjanje telesa in odtod izvirajo: sram, negotovost, strah, tesnoba, zavračanje, izključevanje bolnega človeka (Vrtin 2007, 10).

Bolezen pomeni za človeka izredno stanje, ki močno vpliva na njegovo duševno razpoloženje in zato po svoje razodeva njegov značaj. Tu se uresničuje star pregovor, da se zlato v ognju preizkuša.

Predvsem poznamo dva tipa bolnikov: sitnega in dobrodušnega. Tako bi mogli reči: kakršen je človek v vsakdanjem življenju, tak se pokaže tudi v bolezni, samo da se lastnosti značaja v bolezni še močneje poudarijo (Trstenjak 1991a, 67).

Z leti popušča tudi razsodnost, spomin, zapomnitev. Vse to pa nič ne uniči starcu osebnosti. To se rado zgodi potem, če udari kaka huda nesreča družino ali če ga nasilno prestavijo v čisto tuje okolje. Tedaj postane starček zbežan, nesrečen, brezmočen kot otrok, jokav, neubogljiv (Trstenjak 1991b, 169).

Starega človeka bodisi v zdravju ali v bolezni ne smemo ločiti od drugih ljudi samo zato, ker je ostarel. Naj tudi stari ljudje uživajo sadove svojega dela in truda tako, kot jih uživajo rodovi, ki prihajajo za njimi, saj so svojemu in bodočim rodovom ustvarjali boljše življenje (Kakovostna starost 2008 80).

Ksenija Lupšina je ugotavljala kateri so pogoji, ki onemoglemu človeku omogočajo kakovostno preživljanje preostalega dela življenjske poti. Kot glavni pogoj je navedla, da je pomembno sprejemanje človekove onemoglosti. Najprej onemogli starostnik sam, hkrati pa še svojci in negovalci. Zahodna civilizacija tega pogoja ne uresničuje dobro, saj poskuša onemogle odriniti na stran in se delati, kot da jih ni, sami starostniki pa pod vplivom današnjega časa, ki vse bolj poudarja mladost in jo povečuje, zelo težko priznajo, da so stari in onemogli. Težko priznajo tudi dejstvo, da se srečujejo s številnimi težavami, ki jih prinaša starost: osamljenost, bolezen, invalidnost, šibkost, nemoč, pesimizem.

Življenje starega človeka je usmerjeno pretežno v interakcijo s partnerjem in otroki. Harel ugotavlja, da so partner, otroci, sorodniki, prijatelji in sosedje pomemben potencial za starega človeka. Socialna opora, ki jo človek lahko dobi v tem okviru, pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in psihično počutje. Uravnava napetost stresa in posameznikovo zdravje (Hojnik Zupanc 1999, 141).

Vselej pa moramo imeti pred očmi dejstvo, da je negovanje starostnika vredno in smiselno človeško delo. Pomembno je tako za našo človeško rast in samospoštovanje, kakor tudi za nemočnega človeka, ki je od nege odvisen (Lupšina 2006, 13).

Doživljanje starostne praznote življenja se kaže v tem, da star človek doživlja brezciljnost tega, kar sam počne ali kar se z njim dogaja, da je malodušen, pasiven, ima negativna stališča in vedenje do mlajših, zapada v omame in zasvojenosti, depresije in samomorilnost. Redna posledica doživljanja praznote življenja pri starih ljudeh so psihosocialne motnje, zlasti doživljajska otopelost, zagrenjenost in črnogledost, ki delajo stare ljudi neprijetne sebi in okolici. V današnji Evropi narašča alkoholizem pri starejših ljudeh, naraščajo ločitve zakona po osamosvojitvi otrok, največ samomorov naredijo ljudje tretje generacije. Ta in podobna huda socialna patologija je psihosocialna posledica doživljanja starostne praznote življenja. Slepa pega v doživljanju smisla starosti se kaže tudi pri mlajših, in sicer v tem, da se izogibajo starih ljudi, misli na starost in pogovora o njej (Strategija varstva starejših 2006).

Strah pred staranjem in smrtjo lahko povzroči skoraj nevrotično željo po ohranitvi mladosti (Lasch v Tahler 2005, 22). Mladost in zdravje sta dobila nove vloge.

Zdravje se je začelo vedno bolj pojmovati kot fenomen, ki je odvisen od posameznikove skrbi in načina vedenja, bolezen pa kot nekaj, čemur se lahko izognemo, torej nekaj, za kar je v veliki meri odgovoren vsak človek sam (Ule 2003, 15).

»V sodobnem svetu zdravje pomeni način obvladovanja eksistence – zdravje kot nova ideologija sodobnega sveta. Zdravje je zadovoljstvo: če je človek zdrav, je zadovoljen sam s sabo, se dobro počuti. Zdravje postane cilj sam po sebi, je pomembna vrednota, predstavlja znak samodiscipliniranja in samonadzora nad telesom, samoobvladovanja, posameznik je odgovoren sam zase (Vrtin 2007, 10).

Mlad človek, poln energije, gotovo ne bo razmišljal o zdravju in zdravstvenih težavah. Po eni strani je tako prav, a vseeno se je treba zavedati, da se lahko hitro zdrsne v obdobje težav in bolečin. Bolečine, bolezni in soočenja s smrtjo ne smemo prezirati, ampak jih sprejemati kot del življenja.

1.9.2 Smrt

Ljudje so vedno bolj prepuščeni samim sebi, vedno manj pa govorijo o svojih težavah in bojaznih. Tako je tudi soočanje s smrtjo predvsem individualen dogodek, skrit pred očmi drugih (Thaler 2005, 25).

V družbi, kjer prevladujejo vrednote mladostnosti in vitalnosti, smrt predstavlja prej sramoto kot vseskozi prisotno dejstvo življenja. Vsesplošna kulturna orientiranost k vrednotam, povezanim z mladostjo in mladostnim telesom, spodbuja postopno izginjanje smrti iz doma in javne vidnosti v osamljenost bolnišnic (Mellor in Shilling v Thaler 2005, 21).

V javni sferi postmodernih družb ni pravega prostora za smrt. Smrt je nezaželen, skoraj sramoten dogodek, o katerem se nerado govori, zato je resničen le za tistih nekaj prizadetih žalujočih. Smrt je postala popolnoma zasebna stvar (Thaler 2005, 26).

Odnos do smrti in do umirajočega je danes povsem drugačen, kot je bil včasih, ko je bila smrt »udomačena«. Ljudi je danes sram, če so bolni ali če umirajo. Smrt je postala tema, o kateri se ne govori. Občutek sramu, ki ga ima umirajoči in ljudje ob njem, nam onemogoča, da bi se izrazili. Zato se tudi raje ne gibamo med ljudmi, ki umirajo. Ljudje ne umirajo tako sami, kot umirajo v tišini (Bauman 2003, 130).

Z znanstvenega vidika je smrt povsem nepovraten proces. Človek je umrljivo in tako tudi končno bitje. Smrt je vedno predstavljala nekaj neznanega, nenavadnega in neprijetnega, čeprav je povsem pričakovan pojav. Vsaka civilizacije se je skozi zgodovino drugače soočala s smrtjo. Egipčani so telesa mumificirali, Grki so verjeli v obstoj podzemnega kraljestva mrtvih in za kristjane je smrt vrnitev nesmrtni duše nazaj k Bogu. Ljudje so sprejemali smrt, saj je bila del njihovega življenja. Umirali so doma, v krogu najbližjih. Smrt in umiranje sta bila naravni del življenja (Rajšter 2008, 7-13).

Philippe Aries v svojem delu lepo oriše, kako je bila smrt včasih dogodek, ki je v skupnosti izzval občutek odgovornosti, in ki je bil del običajev:

Smrt človeka je v tišini dostojanstveno zapolnila prostor in čas družbene skupine, ki je bila zbrana okoli njega, prav lahko bi se razširila in zajela celotno skupnost. V spalnici

umirajočega so zaprli oknice, prižgali sveče, pokropili prostor z blagoslovljeno vodo; hiša je bila polna resnobe ter šepetajočih sosedov, sorodnikov in prijateljev. Cerkveni zvon je svečano udarjal, majhna procesija pa se je z Najsvetejšim odpravila na pot (Aries 1982, 559). Smrt v tem primeru ustvarja neko skupinsko odgovornost, hkrati pa poveže skupnost. Smrt ni bila nič manj neprijetna, kot je danes, bistvena razlika pa je v tem, da je neozdravljivo bolnim in žalujočim tovrstni obred dal zagotovilo, da ima smrt svoj pomen.

V preteklosti je bila smrt nekaj naravnega in neizogibnega. Zanikanje in izogibanje smrti se je začelo v osemnajstem in na začetku devetnajstega stoletja; do začetka dvajsetega stoletja je zavest o smrti zamenjala 'nevidna smrt'. Nesoočanje s smrtjo je poleg drugih dejavnikov tudi posledica dolge življenjske dobe, manjše smrtnosti, manj smrti v mladih letih itd. Geografska mobilnost je povečala medgeneracijski prepad in manj je možnosti, da bi člani lahko sodelovali v s smrtjo povezanih izkušnjah družinskih članov. Smrt, umiranje in izguba niso nek normalen življenjski proces, ampak jih poskušamo skriti, posebno pa so za te izkušnje prikrajšani otroci (McKenry in drugi 1994, 174).

Smrt naših individualnih osebnosti je »absolutna negotovost« - nekaj, česar pravzaprav ne moremo razumeti. Za modernega posameznika je takšno stanje še posebno moteče, saj smrt predstavlja tisto točko, kjer se, v svetu, ki je naravnano k uspešnemu vzpostavljanju kontrole, človeška kontrola konča (Giddens v Thaler 2005, 24).

Eden od prikazov modernega strahu pred smrtjo je odpor mnogih odraslih ljudi, da bi otrokom neposredno predstavili dejstva o smrti. (Elias v Thaler 2005, 25). Zato sem v svojem vprašalniku različnim generacijam zastavila tudi vprašanje, kdaj mislijo, da je čas, da otroka 'seznamo' s smrtjo. Elias trdi, da imajo odrasli odpor do pogovora o smrti z otroki zato, ker se morajo pri tem soočiti z lastnim strahom pred smrtjo. Starši so celo zaskrbljeni, da bodo svojim otrokom z informacijami o smrti prizadejali psihično škodo. Pogosto je otrokov edini stik s smrtjo smrt hišnega ljubljence in mnogim staršem se to zdi odličen način, da otrokom predstavijo končnost življenja. V preteklih družbah je bila smrt bolj javna in otroci so se tako z njo soočali že v zgodnjih letih. Kljub strahu, ki ga imajo starši pred pripovedovanjem otrokom o tej temi, bi bilo za otroke »zdravo«, če bi se zavedali končnosti človeškega življenja.

Trije razlogi so, zakaj danes tako malo ljudi umre doma: ljudje imajo vedno manj izkustva z umiranjem in zato se tega še bolj bojijo, pričakovanja o vsemogočnosti medicine so prevelika in družine dejansko nimajo možnosti za spremljanje umirajočih doma. Včasih so se ljudje že kot otroci srečevali s smrtjo, danes pa nimamo stika z njo do poznih let in zato bežimo pred umirajočimi. Vedno pogosteje se dogaja, da družina doma ne zmore skrbeti za umirajočega - zaradi prostorskih, finančnih ali časovnih ovir. Takšno prelaganje skrbi iz okrilja družine v roke izkušenih profesionalcev je eden očitnejših simptomov, ki kažejo na tabuizacijo smrti in le še povečujejo strah pred njo (Klevišar v Rajšter 2008, 17).

Umirajočim nismo več sposobni nuditi pomoči in ljubezni, ko jo najbolj potrebujejo, ko zapuščajo preživele, saj nas njihova smrt opominja na našo lastno (Shilling v Thaler 2005, 28). Avtor meni tudi, da ljudje še nikoli niso umirali tako »tiho« in »čisto«, tako izolirani od družbenega dogajanja kot danes. Hospitalizacija bolnih in potiskanje umirajočih na stran dajeta ljudem možnost, da se sami odločijo, ali se bodo soočili z razkrajajočimi telesi ali ne.

»Morda se bomo tudi drugi navadili počasi spoznavati, da smrt nemara le ni tako strašna stvar. Če bi vsa ljudstva začela prikazovati smrt kot nekaj lepega in prijetnega, kot prijazno deklico in ne kot strašnega okostnjaka, bi človeštvo polagoma izgubilo strah pred njo« (Magajna v Trstenjak 2001b, 176).

Primož Krečič je napisal zanimivo razmišljanje o doživljanju smrti: V nekdanjih družbah so upoštevali smrt kot del življenja. O tem pričujejo osebne izkušnje ljudi, literatura in umetnost. Ko je družba postala »napredna«, je prevladujoča miselnost smrt zavrnila. V javnosti ni primerno govoriti o njej, zlasti ne pred otroki. Smrt je tabu, kot rak in aids, je in je ni. Njeno dogajanje se je iz družin preneslo v profesionalna okolja, kjer ne moti in jo je mogoče srečati le od daleč. Ob tem jo še izkoriščajo mediji, ki jo predstavljajo kot šok in senzacijo, ki pretrese ljudi, kot protistrup proti splošni naveličanosti. Vendar tudi kot taka ostaja oddaljena in neosebna, ker gre za tuje ljudi. To se dogaja od šole do televizije in marsikje tudi doma. Ko nekdo umre, želijo to čim prej pozabiti. Iz tega se porajajo črnogledost, cinizem, življenje v begu, ki je zavito v črnino in brezizhodnost, obenem pa se večja želja po uživanju in utapljanju. Želimo si

nagle in nepredvidene smrti, da ne bi bilo treba premišljevati o njej in je izkusiti skozi trpljenje. Prav to kaže, da ni mogoče odpraviti dejstva smrti. Kakršen je odnos do smrti, takšen je tudi odnos do človeka in njegovega dostojanstva (Družina 2009).

Smrt je danes večji tabu kot kdaj koli. Ostarele in umirajoče umikamo za debele zidove, da ne bi s svojim »memento mori« motili zdravih, na vrhuncu življenjskih moči, od energije kipečih vedno nasmejanih, cvetočih obrazov. Pogrebi naj bodo opravljeni hitro, otroci pa naj na pogrebe ne hodijo, da ne bodo imeli doživljenjskih travm! Žalovati se ne sme, ker je to neokusno in družbeno nesprejemljivo, črnina pa spet prinaša ta zoprni »spominjaj se smrti«! Smrt je nenazadnje postala le biznis, ko mastno služijo pogrebni zavodi, cvetličarne in se svečomati polnijo s kovanci (Čuk in drugi 2009, 12).

2 EMPIRIČNI DEL: Analiza medsebojnega doživljanja generacij

2.1 TEZE

TEZA 1: Starejša generacija si bolj želi skupnega bivanja (pod isto streho) z drugima dvema, kot mlada in srednja generacija.

S tako postavljeno tezo sem želela ugotoviti, katera bivalna možnost bi bila za vsako od generacij (mlado, srednjo in tretjo) najbolj ustrezna oz. si jo najbolj želi. Menim pa, da si tretja generacija bolj želi živeti čim bližje drugima dvema.

TEZA 2: Mlada in srednja generacija se izogibata skrbi za onemoglega človeka in vprašanju o smrti.

Menim, da so zadnja desetletja povzročila veliko sprememb v doživljanju in soočanju človeka z boleznijo in smrtjo. Človekovo lastno minljivost potiskamo v ozadje, kot da bomo živeli večno. Tretja generacija je bila drugače 'poučena' o teh temah, kot je današnja mlada generacija.

TEZA 3: Starejša generacija doživlja mlado generacijo bolj pozitivno kot mladi starejšo.

S to tezo sem želela ugotoviti, kako gleda vsaka generacija na svojo lastno in kako na drugi dve. Zanimalo me je, s kakšnimi lastnostmi se bodo generacije med seboj opisale in ali bodo te lastnosti bolj pozitivne kot negativne.

TEZA 4: Generacije so se včasih bolje razumele med seboj. Največjo vlogo pri sožitju pa ima srednja generacija.

V preteklosti so bile generacije navajene živeti skupaj in so bile tudi odvisne druga od druge, zato me je zanimalo, če se jim zdi (vsem trem generacijam), da so se včasih bolje razumeli med sabo ter katera od generacij največ prispeva k sožitju in medsebojnemu razumevanju.

2.2 OPIS METODOLOGIJE IN POTEKA RAZISKAVE

2.2.1 Metodologija

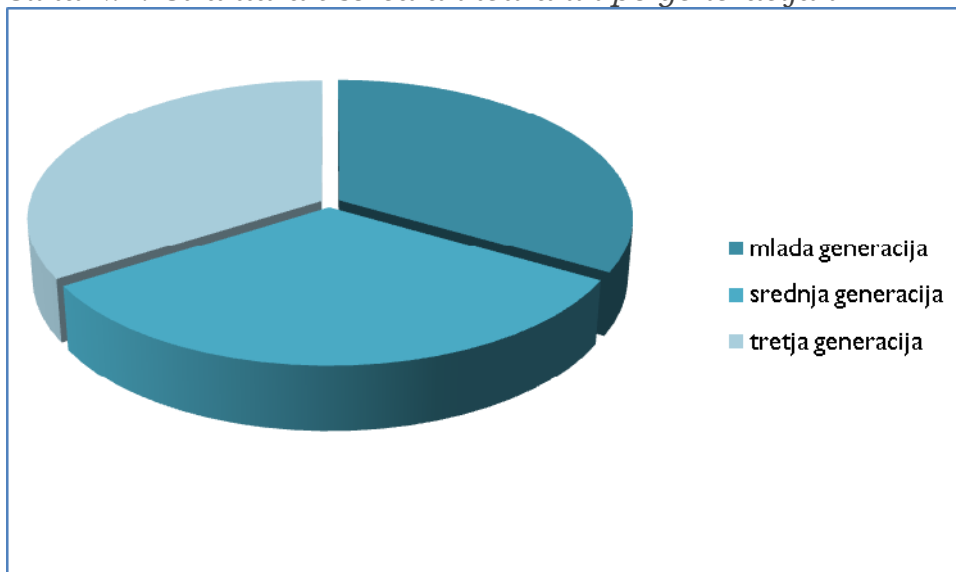
Ob temi, ki sem jo izbrala za raziskovanje, se mi je postavljalo več vprašanj v zvezi z metodologijo. Odločila sem se, da bom sestavila anketni vprašalnik. Za tovrstni instrument sem se odločila, ker sem tako lahko dobila veliko odgovorov na-enkrat, kar mi je dalo možnost kvantitativne analize. Zastavila sem si štiri teze, ki so mi bile vodilo pri sestavljanju anketnega vprašalnika. Sestavljen je bil iz enajstih vprašanj, od tega so bila štiri vprašanja odprtega tipa.

Podatke pridobljene z anketnimi vprašalniki sem obdelala s statistično in analitično programsko opremo SPSS. Pri obdelavi sem ugotovila, da bom tretjo tezo, ki sem si jo zastavila, raje kot kvantitativno obdelala kvalitativno, saj bom tako dobila bolj jasne odgovore, kot bi jih sicer. Vprašanje je bilo namreč odprtega tipa in bi težko kategorizirala odgovore vseh anketirancev. Velika verjetnost bi bila, da bi popačila dobljene podatke.

2.2.2 Pridobivanje podatkov (vzorec)

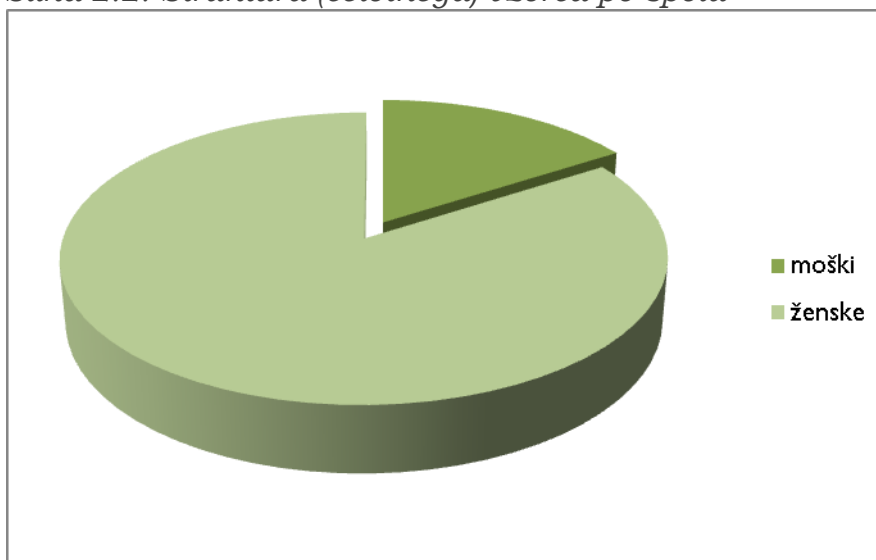
Anketirala sem 150 respondentov na slučajnem vzorcu. Prvotni namen je bil, da izvedem po 50 anket v vsaki generaciji, vendar se mi je po vnosu podatkov v SPSS pokazalo (zaradi razmejitve med generacijami), da sem izvedla 50 anket v mladi generaciji, 49 anket v srednji generaciji in 51 anket v tretji generaciji (glej sliko 2.1).

Slika 2.1: Struktura vzorca anketiranih po generacijah

Pri anketiranju je sodelovalo 26 moških in 124 žensk (glej sliko 2.2) . Najmlajši anketiranec je rojen leta 1993, najstarejši pa leta 1918.

Slika 2.2: Struktura (celotnega) vzorca po spolu

Večina anketiranih v mlajši generaciji so bili študenti. Med temi je bilo 5 moških in 45 žensk. Med 49 anketiranimi srednje generacije je bilo 5 moških in 44 žensk. Predstavniki srednje generacije so bili v večini učitelji oz. profesorji. Po predstavnike tretje generacije pa sem se odpravila v dva domova za stare ljudi. Domova sta lokacijsko precej oddaljena med seboj, ker sem želela ugotoviti ali se bodo morda

njihovi odgovori razlikovali. Na anketna vprašanja je odgovorilo 36 žensk in 14 moških. V domovih za stare ljudi sem opazila, da je bila za nekatere, predvsem tiste najstarejše, anketa prezahtevna, zato sem jim jo pomagala izpolniti, tako da sem skozi pogovor izvedela, kakšna so njihova mnenja o vprašanjih, ki so me zanimala. Poleg zbiranja podatkov smo vzpostavili še lep medosebni stik, kar pa je bilo tudi moje vodilo pri izbiranju teme za diplomsko delo.

2.2.3 Sestava in struktura anketnega vprašalnika

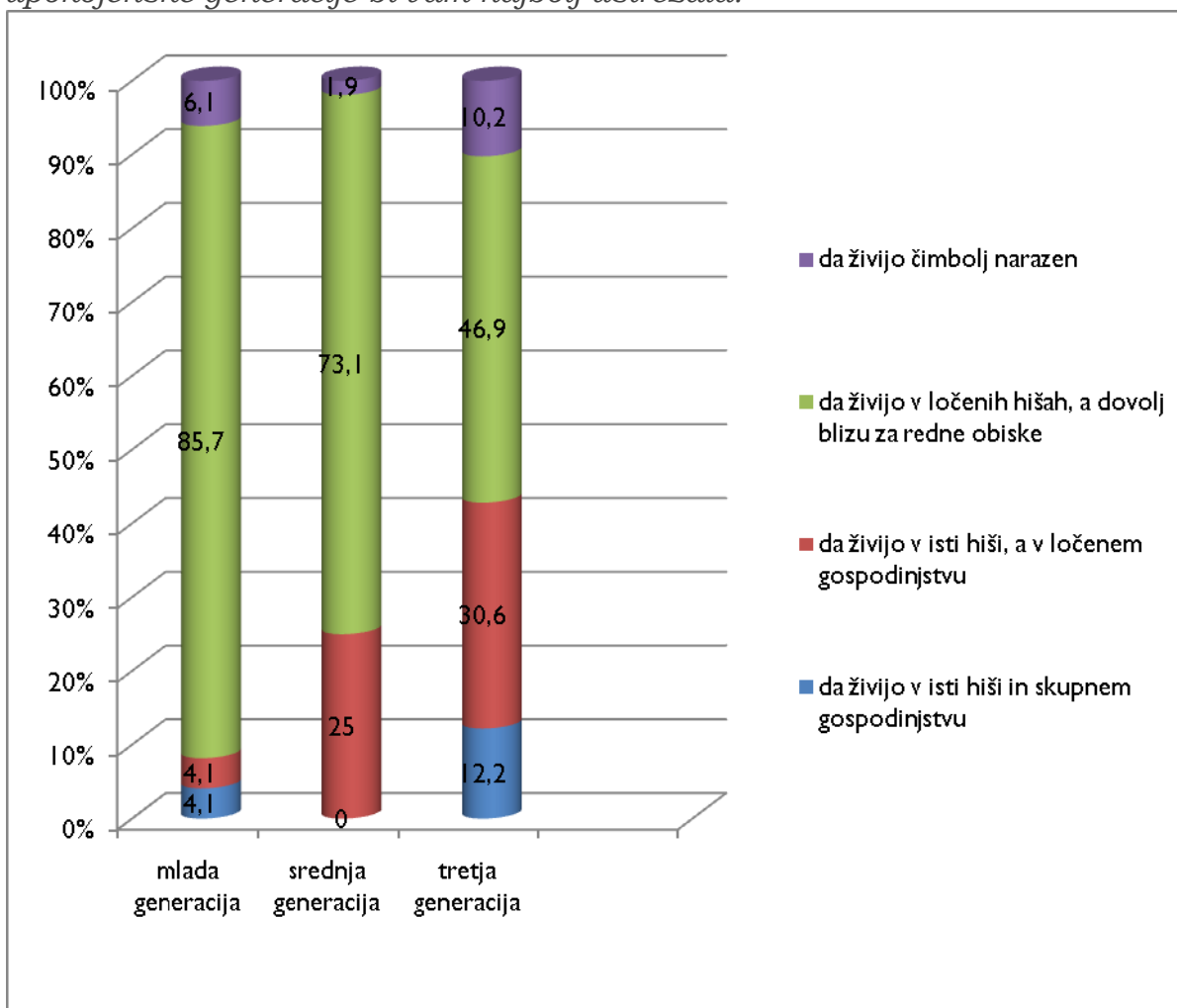
Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz enajstih vprašanj. Prvi dve vprašanji sta bili osnovni vprašanji o anketirancu: spol in letnica rojstva. Ti sta bili pomembni, da sem lahko naredila demografsko sliko anketiranih oseb. Bistvena pa je bila letnica rojstva, saj mi je pomagala razvrščati anketirance v mlado, srednjo ali tretjo generacijo. Druga vprašanja so se nanašala na teze, ki sem jih raziskovala. Večina vprašanj je bila zaprtega tipa in so anketiranci lahko izbirali med navedenimi odgovori, izjeme pa so bila vprašanja, kjer me je zanimalo posameznikovo mnenje o lastnostih vsake generacije.

2.3 ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV PRIDOBLJENIH Z ANKETNIM VPRAŠALNIKOM

2.3.1 Bivalne možnosti generacij

V tretjem vprašanju ankete me je zanimalo katera bivalna možnost bi anketiranim generacijam najbolj ustrezala. Ponujenih je bilo več različnih odgovorov, odgovori pa so bili sledeči (glej sliko 2.3):

Slika 2.3: Katera od naštetih bivalnih možnosti mlade, srednje in upokojske generacije bi vam najbolj ustrezala?

Najbolj presenetljiv podatek, ki ga lahko takoj razberemo iz grafa je, da nihče od anketiranih iz srednje generacije ne želi živeti v isti hiši in skupnem gospodinjstvu s tretjo generacijo. Te možnosti ni namreč izbral niti eden od anketirancev srednje generacije. 12,2% anketirane tretje generacije bi živelo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu, medtem ko bi to možnost izbralo 4,1% anketirane mlade generacije.

Kot lahko opazimo iz grafa so vse tri anketirane generacije najpogosteje izbrale, da bi živele v ločenih hišah, a dovolj blizu za redne obiske. Ne preseneča podatek, da je manj kot polovica anketirane tretje generacije (46,9%) izbrala to možnost, saj večina starejših želi imeti blizu svoje domače. To lahko tudi vidimo po najvišji vrednosti, da bi živeli z mlado in srednjo generacijo v isti hiši, a v ločenem gospodinjstvu. Kot sem že omenila v poglavju 'bivanje pod isto streho', bi bila najboljša možnost sobivanja generacij, da bi živele ločeno, a dovolj blizu, da bi se lahko redno obiskovali. Sedaj sem še v svoji

raziskavi ugotovila, da se večina predstavnikov vseh treh anketiranih generacij s tem strinja. Anketirani mladi so s 85,7% najpogosteje izbrali možnost, da želijo živeti v ločenih hišah, a dovolj blizu za redne obiske, srednja generacija pa jim sledi s 73,1% izbire te bivalne možnosti

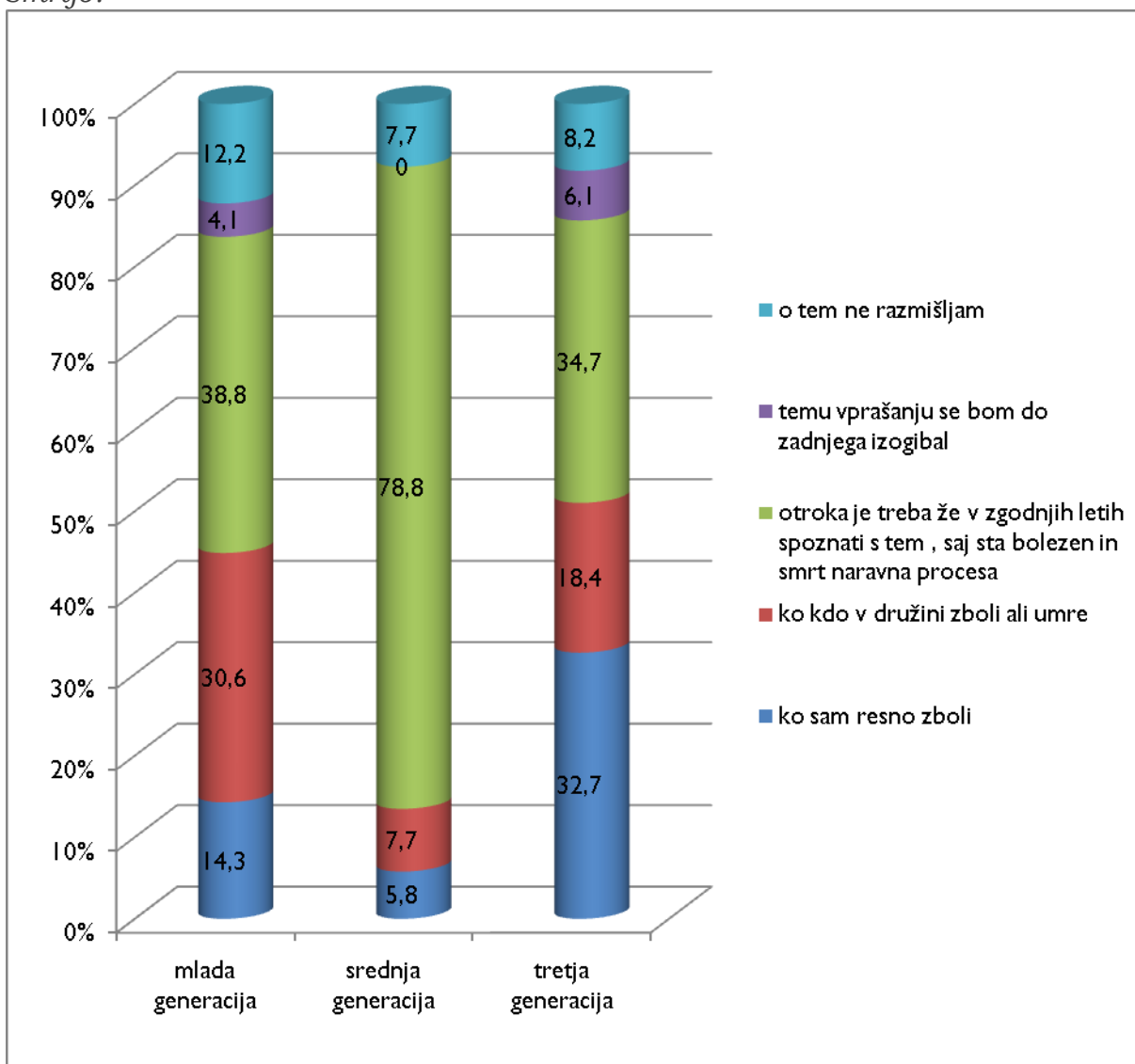
Presenetljiv pa je rezultat, da kar 10,2% anketirane tretje generacije želi živeti čim bolj stran od drugih dveh generacij. To morda izhaja iz prepričanja, da ne želijo biti v napoto. To je bil namreč najpogostejši stavek, ki sem ga slišala v pogovorih s starejšimi ljudmi v domu za stare ljudi. Takoj za tretjo generacijo sledi mlada generacija, s 6,1% in na zadnjem srednja generacija, kjer je to možnost izbralo le 1,9% anketirancev.

S temi podatki lahko potrdim svojo tezo. Anketirani predstavniki tretje generacije si bolj želijo bližine drugih dveh generacij. To predvsem izhaja iz dejstva, da so v večini že sami, časa imajo dovolj in se želijo ukvarjati s svojimi otroki ter vnuki. Na drugi strani se srednja generacija zaveda, kako je odvisna od pomoči svojih staršev (finančno ali pa za varstvo otrok) in vedo, da je za njih bolje, da jih imajo blizu, vendar ne v isti hiši, da imajo še vseeno svojo samostojnost. Mlada generacija pa tudi zna ceniti vlogo svojih starih staršev, a verjetno, tako kot srednja generacija, želi svojo svobodo.

2.3.2 Soočanje z boleznijo in smrtjo

Eno od anketnih vprašanj je bilo povezano z boleznijo in smrtjo. Zanimalo me je kaj mislijo anketiranci, kdaj je čas, da se človek s tem sooči (glej sliko 2.4).

Slika 2.4: Kdaj je po vašem mnenju čas, da se človek sooči z boleznijo in smrtjo?

Prvo, kar opazimo iz teh podatkov je, da je mnenje srednje generacije, kjer je kar 78,8% anketiranih izbralo možnost, da je treba otroke že v zgodnjih letih spoznati z boleznijo in smrtjo. Sledi jim mlada generacija s 38,8% in z najmanjšim procentom (34,7%) tretja generacija.

Nič kaj presenetljiv ni rezultat, da je med anketiranci, največ mladih izbralo možnost, da o smrti in bolezni ne razmišljajo, s tem se strinja še 8,2% tretje generacije in z nekaj procenti razlike, jim sledi še srednja generacija (7,7%). Kar 32,7% anketirane tretje generacije meni, da se človek z boleznijo in smrtjo sooči ko sam resno zboli. Verjetno so na to vprašanje tako odgovorili, ker se trenutno soočajo z različnimi boleznimi in

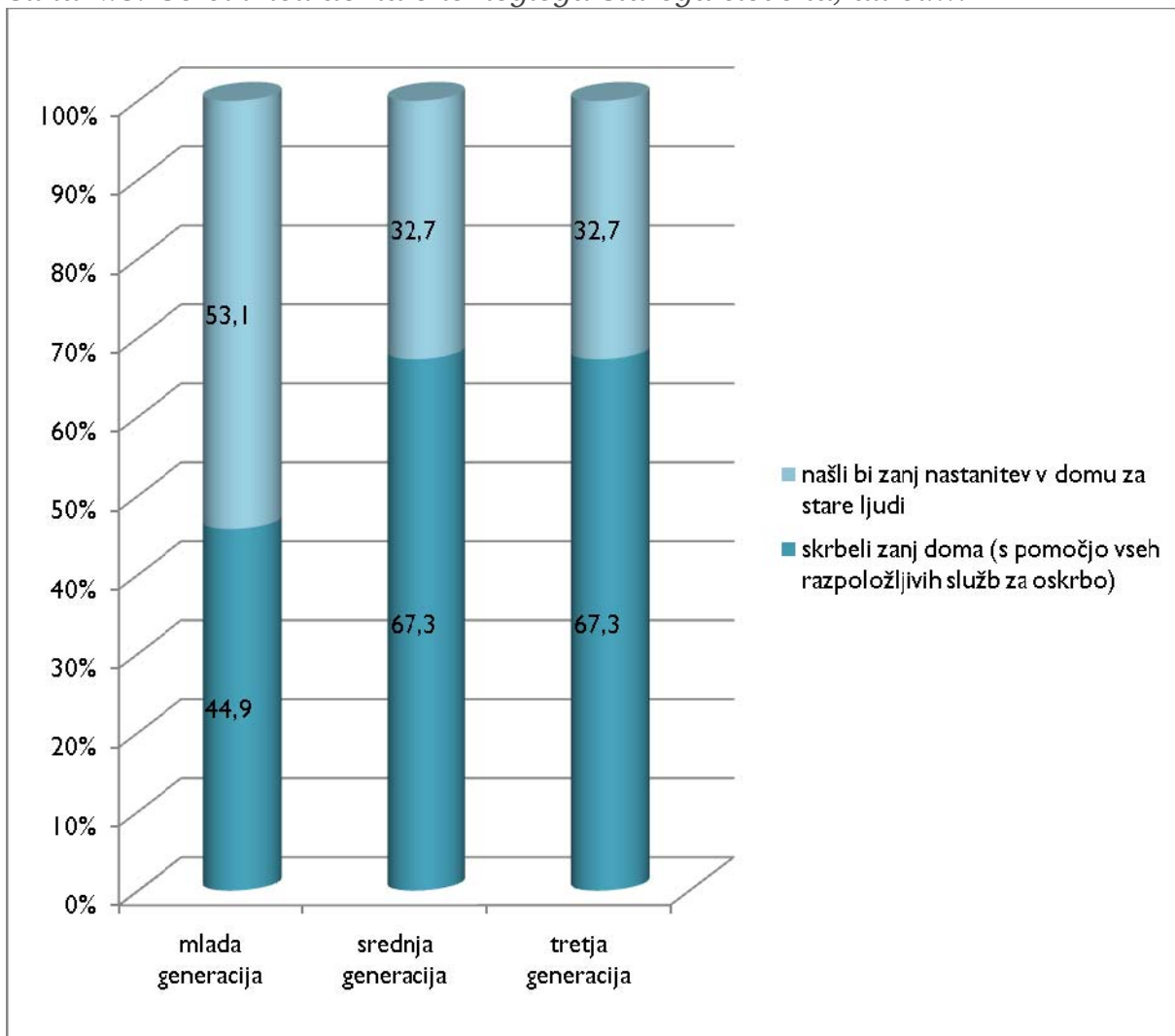
lastno minljivostjo. Se mi pa zdi zanimivo, da je število anketiranih mladih (14,3%), ki so prav tako odgovorili, da se človek s tem sooči, ko sam resno zboli, višje od števila anketirane srednje generacije (5,8%). 6,1% anketirane tretje generacije se bo temu vprašanju do zadnjega izogibalo, 4,1% anketirane mlade generacije je podobnega mišljenja, medtem ko nihče iz anketirancev srednje generacije ni izbral te možnosti. Največ anketiranih mladih (30,6%) pa meni, da je čas soočenja s tem vprašanjem takrat, ko kdo v družini zboli ali umre. Z veliko manjšo vrednostjo 18,4% mladim sledi tretja generacija in daleč za njimi srednja generacija, ker jih je le 7,7% izbralo to možnost.

Rezultati tega vprašanja so me še posebno presenetili, ker sem prej menila, da imata mlada in srednja generacija veliko slabši pogled na bolezen in smrt. Sploh zdaj, ko v družbi tako povečujemo zdravje in lepoto. Toda očitno še vedno ostaja v človeški zavest, da sta bolezen in smrt res naravna procesa človekovega življenja. Tretjo tezo torej lahko zavrnem, saj zavračanje smrti še ni prišlo tako globoko v nas, da bi vplivalo na miselnost večine ljudi.

2.3.3 Skrb za onemoglega človeka

Vprašanje, ki je sledilo soočanju z boleznijo in smrtjo je bilo, kaj bi storili, če bi imeli doma onemoglega starega človeka. Izbirali so lahko med dvema možnostima, in sicer: ali bi zanj našli nastanitev v domu za stare ljudi ali bi zanj skrbeli doma, s pomočjo vseh razpoložljivih služb za oskrbo. Odgovore si lahko ogledamo v sliki 2.5.

Slika 2.5: Če bi imeli doma onemoglega starega človeka, ali bi...?

67,3% anketirane srednje in tretje generacije bi za onemoglega človeka skrbelo doma, medtem ko je to možnost izbrala manj kot polovica (44,9%) anketirancev mlade generacije.

Več kot polovica anketiranih mladih (53,1%) bi za onemoglega starega človeka raje našlo nastanitev v domu za stare ljudi in tako bi se odločila le dobra tretjina (32,7%) srednje in tretje anketirane generacije.

Svojo tezo lahko v tem primeru le delno sprejemem, saj bi srednja generacija skrbela doma za onemoglega človeka, medtem ko bi mlada generacija zanj raje našla nastanitev v domu za stare ljudi.

2.3.4 Lastnosti generacij

Zadnji del anketnega vprašalnika so sestavljala tri vprašanja odprtega tipa, kjer sem anketirance prosila, naj mi napišejo po tri lastnosti za vsako generacijo. Torej tri lastnosti današnje mlade generacije, tri lastnosti srednje generacije in tri lastnosti upokojenske generacije. Ko so napisali vseh devet lastnosti, so zraven pripisali še + ali -. S tem so označili, ali je lastnost, ki so jo napisali, pozitivna ali negativna. Poudariti moram: če so vpisali negativno lastnost, se ta ni nujno nanašala na osebnostne karakteristike, ampak tudi na družbene stiske, v kakršnih se vsaka generacija znajde. Več bomo videli v konkretnih odgovorih, ki so jih navedli.

Zaradi odprtega tipa vprašanj je analiza v programu SPSS nesmiselna, zato sem se pri tem delu vprašalnika odločila za kvalitativno in ne kvantitativno analizo podatkov kot pri drugih vprašanjih.

Tretja teza, ki sem jo želela raziskati, je bila, da starejši mlade doživljajo bolj pozitivno kot mladi starejše. Pa pogledjmo lastnosti, ki so jih našli drug o drugem.

2.3.4.1 Kako anketirana mlada generacija doživlja tretjo generacijo

Lastnosti upokojenske generacije, ki so jih našli anketirani mladi:

Pozitivne (+): skrb za mlade, skrb za hišo, pomoč otrokom in vnukom, poznavanje življenja, izkušnje, prosti čas, umirjenost, veliko časa, razumnost, dajanje nasvetov, koristnost, preskrbljenost, življenjska modrost, umirjenost, razsodnost, zasanjanost v preteklost, prebujenje vere in upanja, čas za hobije, aktivnost, modrost, sproščenost, uživanje v miru, počitek, želijo biti čim dlje doma, delavnost, ljubeznivost, pomoč bližnjim, dobrosrčnost, razbremenjenost.

Negativne (-): jamranje, dolgčas, bolni in izčrpani, osamljenost, občutek nekoristnosti, premajhna samoaktivacija za lepo preživljanje starosti, obremenjenost, težave z razumevanjem drugih, nejevolja, nemobilni, strah pred smrtjo, pretiran strah za družino in bližnje, monotonost, nezainteresiranost, zagrenjenost, nezadovoljstvo nad mladimi generacijami in državo, skrb za pokojnino in bivanje, bolezen, »firbčnost«, neaktivnost, vdanost v življenje, statičnost, nerazumevajoči, naporni, preobremenjenost, žalost, nerganje, slab ekonomski status, nepokretni, stari, ukazovanje, skrb za prihodnost,

izolirani od družbe, slab socialni status, pešanje moči, zaznamovanost s težko preteklostjo, premalo aktivni, zdravstvene težave, iskanje manjšega stanovanja, finančno obremenjeni, strah pred smrtjo, tradicionalne vrednote, agresivnost, izguba volje do druženja, občutljivost, zaskrbljenost.

Pri navajanju lastnosti sem navedla vsako le po enkrat. Pozitivne lastnosti so se v večini ponavljale, prav tako nekatere negativne. Ker je težko oceniti h katerim lastnostim se bolj nagibajo, sem vseeno opravila še SPSS raziskavo, kjer sem naredila lestvico doživljanja, in sicer: zelo negativno, negativno, pozitivno ali zelo pozitivno. Lastnosti sem vnašala kot pozitivne ali negativne – tako kot so jih anketiranci sami opredelili. Ta oblika analize ni tako jasna in natančna, saj gre izključno za delitev na eno ali drugo lastnost, medtem ko lahko v navedenih odgovorih vidimo, katere lastnosti so konkretno navajali.

SPSS analiza je pokazala, da mladi tretjo generacijo doživljajo zelo pozitivno in pozitivno. Pa si pogledjmo to na sliki 2.6.

Slika 2.6: Pogled anketiranih mladih na tretjo generacijo

Anketirana mlada generacija presenetljivo pozitivno doživlja tretjo generacijo. Eden zelo pogostih odgovorov je bil predvsem skrb za vnuke in pomoč otrokom. Očitno anketirani mladi vidijo starejše kot pomemben faktor pri vsakodnevni pomoči v različnih sferah.

2.3.4.2 Kako anketirana tretja generacija doživlja mlado generacijo:

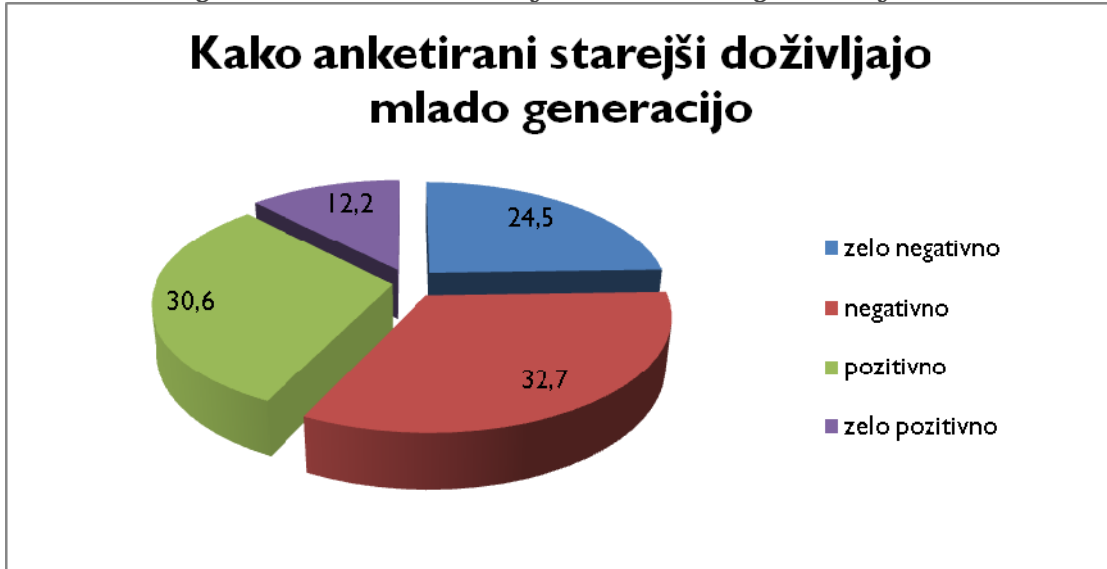
Lastnosti mlade generacije, ki so jih našteali starejši ljudje:

Pozitivne (+): iznajdljivi, dobiti zaposlitev, učenje, prijazni, živahni, skrb za izobrazbo, spontanost, družina, osamosvojitve, preskrbljenost, potrebujejo več razumevanja, priznati vrednote vsakega, pridni, sam svoj gospodar, samozavest, optimizem, želja po sreči in uspehu, polni načrtov, dobri, dobrosrčni, računalniško izobraženi, hitro dostopne so jim informacije in izobraževanje, ustvarjalni, druženje z vrstniki, potrebujejo podporo, potovanja, zabava, samozavest, želja po samostojnosti, bistri, taki so kot so mladi vedno bili, solidarnost, iskrenost, ljubezen, poštenost, radoživost, ustanavljanje družine, pametni, skrb za starejše (predvsem za starše), skrb zase, vedoželjni, ustvarjalni, odprti.

Negativne (-): želja po hitrem zaslužku, pretirana želja po opijanju, brezobzirni, brezskrbni, mamila, individualnost, preveč so prepuščeni sami sebi, premalo se skrbi za mlade in njihovo življenje, strah pred brezposelnostjo, večina jih stremi k udobnemu življenju, brez truda vse dobiti takoj, slab odnos do starejših ljudi, vedenje, skupno življenje v dvoje brez obveznosti, zaskrbljeni, materialna skrb, preveč potrošniško usmerjeni in malo razvajeni, skrb za študij, uživaštvo, prevelika naravnost na internet, pomanjkanje interesa za druženje (planinarjenje in druga srečanja), egocentrični, razvajeni, egoizem, netolerantnost in agresivnost, ne vedo kaj bi počeli, prepočasna usmerjenost v poklic, zasvojenost, zapravljivi, nezadovoljni, nekritičnost, prizadeti, leni-imaajo več možnosti kot smo jih imeli mi, ne upoštevajo nasvetov starejših, preveč se zanašajo na svoje znanje, živijo tja v en dan.

Pa pogledajmo kaj je tukaj pokazala SPSS analiza (glej sliko 2.7)

Slika 2.7: Pogled anketiranih starejših na mlado generacijo

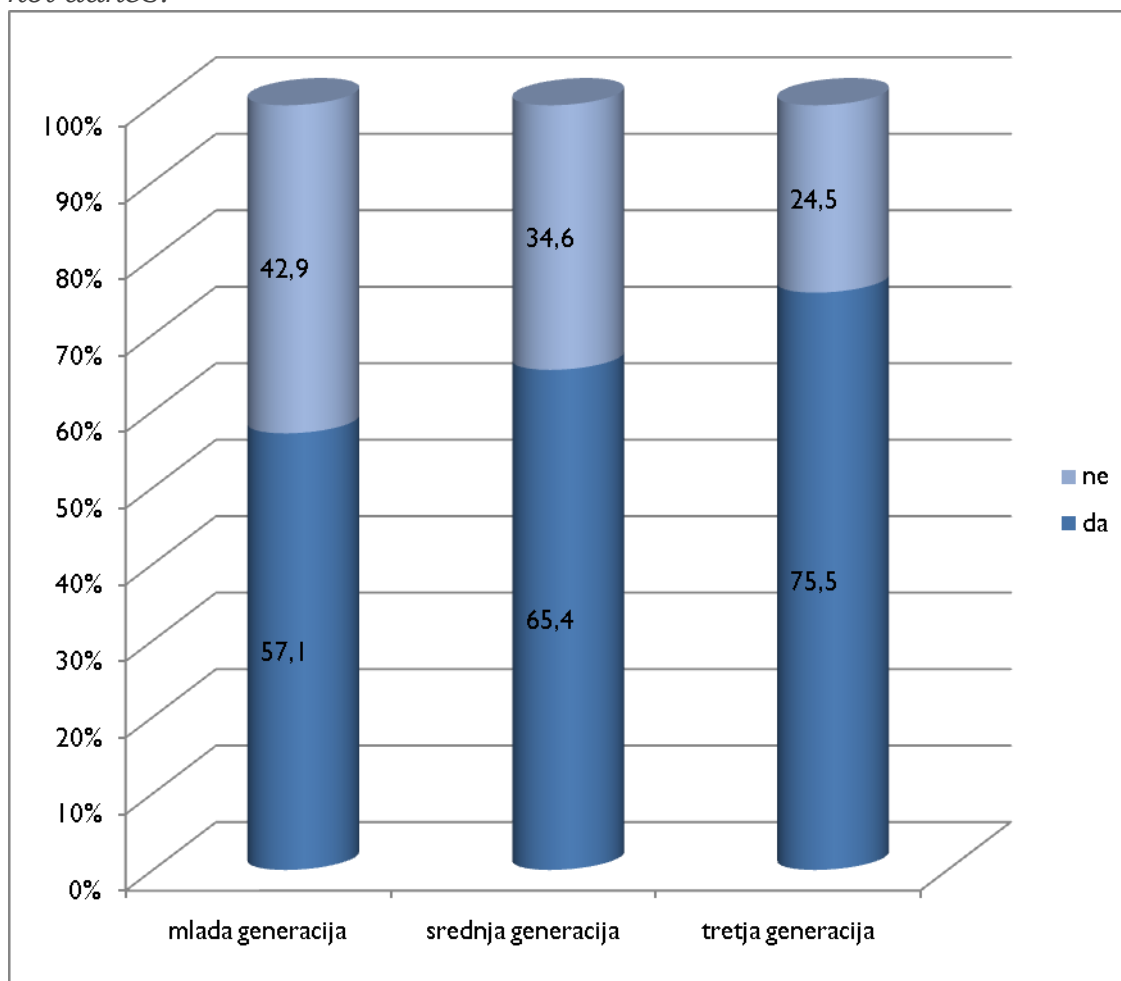

Tukaj pa je situacija malo drugačna kot pri prejšnjem grafu. Na moje veliko presenečenje anketirana tretja generacija ne doživlja mlade generacije tako pozitivno kot anketirani mladi starejše. Analiza namreč kaže nekakšno neodločenost med negativnim in pozitivnim. Tu so se odprle dileme o tem, da imajo težko nalogo pri iskanju prve zaposlitve in da so prepuščeni sami sebi oz. so prisiljeni v individualnost, ki se lahko prikaže kot nekaj negativnega, vendar to nima veze z osebnostim doživljanjem mladih. To so bili namreč precej pogosti odgovori. Kot pozitivne lastnosti so bile velikokrat navedene možnost izobraževanja, veselje in živahnost. To kaže, da so radi v družbi mlajših, ker jim prinašajo veselje, radost in še kaj novega lahko izvedo. Se mi je pa tukaj moja zastavljena teza zavrnila. Mlada generacija namreč bolj pozitivno doživlja tretjo generacijo, kot tretja mlado.

2.3.5 Razumevanje generacij

Ena od tem, ki me je zanimala, je bila, ali se anketirancem zdi, da so se včasih generacije bolje razumele med seboj. Zastavila sem jim preprosto vprašanja, na katerega so lahko odgovorili z da ali ne. Strnjeni podatki o njihovih odgovorih so razvidni v sliki 2.8.

Slika 2.8: Se vam zdi, da so se včasih generacije bolj razumele med seboj kot danes?

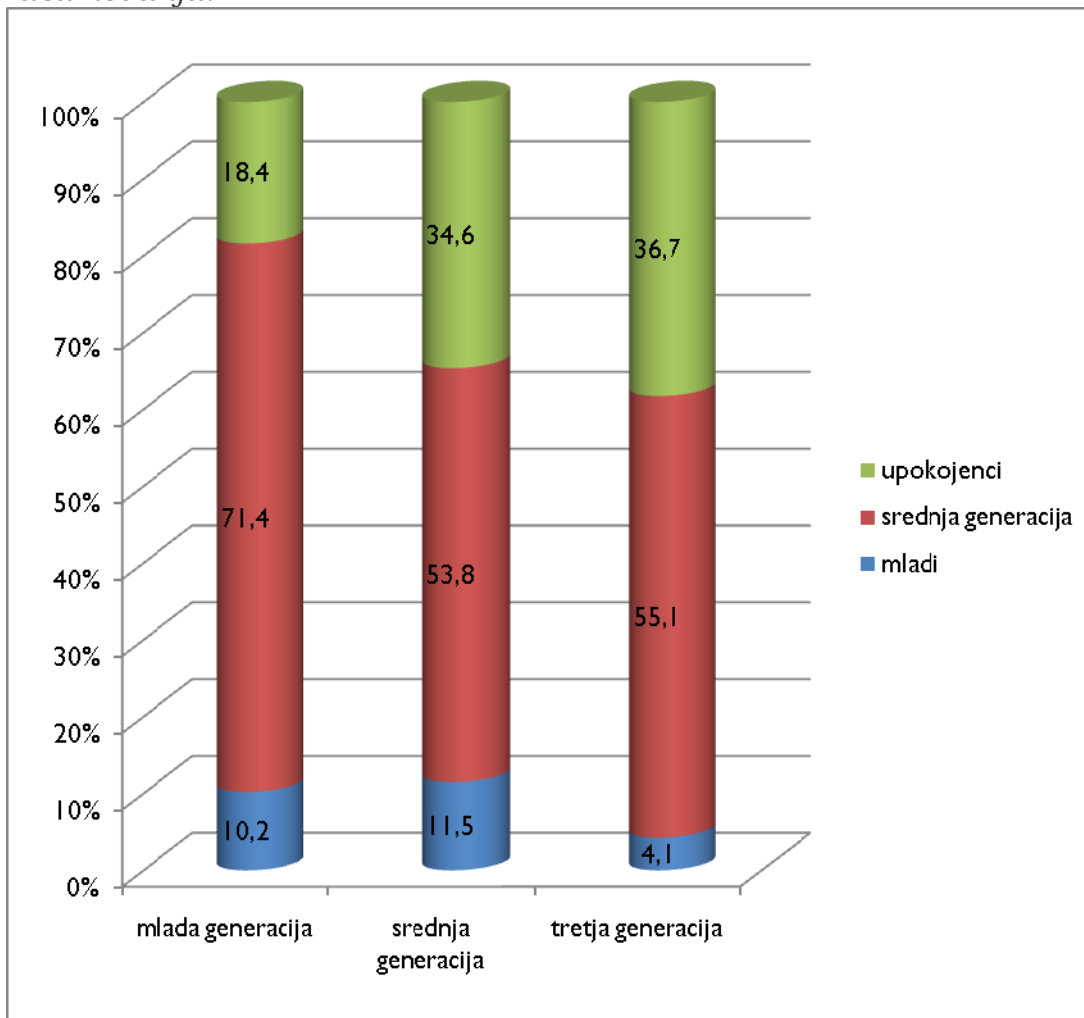
Vse tri anketirane generacije so mnenja, da so se generacije včasih bolje razumele med seboj. Kar 75,5% anketirane tretje generacije se je odločilo za možnost 'da', kar se mi zdi zanimiv podatek, saj so šli skozi vsa življenjska obdobja in imajo za seboj veliko izkušenj, pa vseeno vidijo, da so se časi spremenili. Sledi jim srednja generacija, s 65,4% strinjanjem in na zadnjem mestu mlada generacija (57,1%), kar je precej visoka vrednost, glede na to, da nimajo konkretnih izkušenj kako je bilo živeti v preteklosti.

S tem se moja teza potrdi, saj sem predpostavila, da so se generacije včasih bolje razumele med seboj. Menim, da se je odnos med ljudmi skozi leta zelo spremenil in današnji čas in razmere v njem, še posebej vplivajo na slabše odnose. Individualizem, nenehno delo, pomanjkanje časa, redka medosebna komunikacija, površnost v odnosih in še drugi dejavniki zelo krhajo medgeneracijske vezi.

2.3.6 Sožitje med generacijami

V anketnem vprašalniku me je zanimalo tudi, katera od generacij pa ima največ vpliva na sožitje in razumevanje med generacijami. So to mladi, srednja generacija ali tretja generacija? (Glej sliko 2.9)

Slika 2.9: Katera od generacij največ prispeva k sožitju in medsebojnemu razumevanju?

Vse tri anketirane generacije so v večini odgovorile, da je srednja generacija most, ki skrbi za sožitje. Kar 71,4% anketirancev mlade generacije se je odločilo za srednjo generacijo. Mlada generacija opazuje, kakšen odnos imajo njihovi starši do starih staršev in se po njih zgledujejo. Če bo otrok že v mladih letih dobil negativne izkušnje s tretjo generacijo, ga bo to zaznamovalo in bo to lahko prenašal še na svoje otroke, podobno pa lahko rečemo za lepe izkušnje in stike s tretjo generacijo.

Anketirani srednja generacija in tretja generacija pa sta dobro tretjino svojih odgovorov namenili tudi upokojencem oz. tretja generacija sama sebi. Menim, da gre tukaj ponovno za zavedanje vzajemne pomoči. Srednja generacija potrebuje pomoč svojih staršev (tretje generacije), predvsem ko gre za materialno pomoč in pomoč pri varstvu. Mlada generacija se lahko sproščeno pogovarja in druži s trejo generacijo, kar pomeni nekakšno razbremenitev za srednjo generacijo, ko so ti večino dneva na delovnem mestu in pridejo domov utrujeni. S tem si delno lajšajo občutek krivde, ker ne morejo preživeti toliko časa s svojimi otroki, kot bi si morda želeli. Zato je v tem primeru tretja generacija nekakšen most sožitja in povezanosti vseh treh generacij. Svojo tezo, da je srednja generacija tista, ki največ prispeva k sožitju in medsebojnemu razumevanju, lahko sprejemem.

2.4 POVZETEK UGOTOVITEV

Na podlagi analize podatkov pridobljenih z vprašalniki sem lahko zagotovo potrdila le dve tezi, medtem ko sem eno zavrnila in eno le delno sprejela.

Potrdila se mi je teza, da si anketirani tretje generacije bolj želijo skupnega bivanja z drugima dvema, kot anketirana mlada in srednje generacija. Ne zavedamo se, kako težak prehod mora biti odhod v pokoj, ko je človek toliko let v nenehnem pogonu, ves čas obkrožen z ljudmi, z nešteto obveznostmi in pomanjkanjem časa. Dolga leta govorimo, da se veselimo upokojitve, ko pa ta nastopi, se kmalu naveličamo obilice prostega časa in dnevi lahko postanejo predolgi. Zato me sprejetje te teze niti malo ne preseneča. Tretja generacija ima največ časa, da začne živeti kakovostne odnose s svojo družino in bližnjimi, ti pa žal zaradi hitenja in vseh obveznosti nimajo časa. Vsako nepotrebno komuniciranje jim je lahko, zaradi utrujenosti, hitro odveč. Tretja generacija si želi kakršnegakoli stika (pa še tako minimalnega), zato želijo biti čim bližje svojim domačim, medtem ko drugi dve generaciji še ne moreta razumeti tovrstnega mišljenja in čutenja. Si želita ohranjati stike s tretjo generacijo, vendar ne tako intenzivno kot bi si to želela tretja generacija.

Druga teza, da se mlada in srednja generacija izogibata skrbi za onemoglega človeka in vprašanju smrti, se mi je le delno potrdila. Na srečo še nismo tako prevzeli vzorcev razmišljanja in dojemanja boleznih ter smrti, kot nam jih narekuje današnji svet. Smrti in

bolezni se generacije zavedajo in ne bežijo pretirano od njiju. Majhna razlika pa se morda pokaže pri skrbi za onemoglega človeka. Tretja in srednja generacija bi namreč prej skrbeli zanj doma, medtem ko se mlada generacija bolj nagiba k nastanitvi v domu za stare ljudi. Srednja in tretja generacija imata verjetno še kakšne izkušnje, kako je skrbeti za bolnika doma in kako je ta hvaležen, če sme umreti v domači hiši in ne v tuji ustanovi. Mladi generaciji pa je bolj blizu misel, da bo za tistega, ki zboli in ne more sam skrbeti zase, najbolje poskrbljeno v domu za stare ljudi. Saj bi lahko rekli, da to celo drži, vendar me je prizadelo, ko sem se pogovarjala s starejšimi ljudmi in sem tolikokrat slišala, da morajo biti v domu, ker nimajo druge možnosti. Domačim ne želijo biti v napoto. Sami sebe tolažijo, da v domu za stare ljudi lepo skrbijo zanje (kar je res) in da imajo za vse poskrbljeno. Da, v materialnem smislu so preskrbljeni, vendar je vsak, ki mi je to pripovedoval, dodal še, da nič ne more nadomestiti domače hiše. V domu za stare ljudi se lahko še tako trudiš počutiti kot doma, vendar ne gre. Te besede so prihajale iz ust modrih in dokaj zdravih starostnikov. Želela bi, da bi to slišal vsak človek srednje in mlade generacije. Vsi bomo nekoč postavljeni pred dejstvo, kako poskrbeti za onemoglega človeka in vsi bomo nekoč tudi v vlogi onemoglega človeka.

Tretjo tezo pa lahko zavrnem, saj se je pokazalo, da mlada generacija doživlja tretjo generacijo bolj pozitivno kot obratno. To me je precej presenetilo, a sem vesela takega rezultata. Očitno v mladi generaciji še vedno tli zaupanje v modrost in življenjske izkušnje, ki jih ima tretja generacija, ter tudi ogrožen socialni status, ko mnogi komaj preživijo z nizkimi pokojninami. Obenem pa imamo tretjo generacijo, ki mlade doživlja precej drugače. Bolj se jim zdijo razvajeni, preveč imajo vsega in ne znajo ceniti stvari. Sami so v življenju izkusili pomanjkanje, revščino, delo in večina še vojno in morda od tu izhaja nekakšna zamera, da mladi danes tako lahkotno in samoumevno jemljejo stvari. Prav tako se je izgubilo očitno (straho)spoštovanje do starejših. Če je bilo včasih samoumevno, da so jim mlajši odstopili sedež na avtobusu, ni danes več samoumevno, da mladi pozdravijo ali vikajo starejšega. Menim, da starejši težko sprejemajo očitne spremembe, ki se v družbi dogajajo.

Zadnjo tezo, da so se generacije včasih bolje razumele med seboj ter da ima največjo vlogo pri sožitju srednja generacija, pa lahko zagotovo sprejemem. V preteklosti so bile generacije prisiljene živeti skupaj. Starejši so svoje znanje prenašali na mlajše, odvisni so bili od prenosa veščin za nadaljnje delo in tudi preživetje celotne družine ali rodu. Z

razvojem izobraževanja pa je ta prenos postajal vedno manj pomemben. Prestrukturiranje dela je zahtevalo nova znanja in nove veščine, ki pa jim tretja generacija ni bila kos. Z leti se je to samo stopnjevalo, do današnjega dne, ko nam znanje tretje generacije ne pomeni skoraj nič, saj se že otroci v osnovni šoli učijo znanj, za katera tretja generacija morda še nikoli niti slišala ni. Poudariti pa želim, da ima kljub vsemu starostnik nekaj, kar je nabiral vse življenje. In to je modrost. Modrost pa lahko človek pridobi v letih izkušenj. In to je neprecenljiv dar, ki ga lahko danes tretja generacija posreduje srednji in mladi generaciji.

ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem želela raziskati vsako od generacij in kako doživljajo druga drugo. Dejstvo je, da so vsa življenjska obdobja enako pomembna in enako smiselna. So del enega samega človekovega življenja. Vendar pa se generacije med seboj razlikujejo. V zgodovini so se vloge in zahteve vsake generacije spreminjale. Vsaka generacija je pomembna in včasih se še premalo zavedamo, da imajo naša dejanja vpliv na drugi dve generaciji. Še posebno moramo biti pozorni na otroke, torej na mlado generacijo.

Zavedati se moramo, da na otroke vpliva vse, kar počnemo odrasli. Osnovna lastnost vzgoje je pravzaprav bolj v dejanjih (zgledih) kakor v besedah, in tega se nekateri starši zavedajo, drugi pa vse premalo, zato se prebijajo iz situacije v situacijo s pomočjo improvizacije (Terčič 2006, 8).

Ker pa živimo v obdobju, ko je stiska s časom velik problem in je srednja generacija večino dneva na delovnem mestu, imajo tu pomembno vlogo stari starši oz. tretja generacija. Ti lahko s svojimi vnuki preživljajo kakovosten čas, ko stari in otroci krajšajo čas drug drugemu, srednja generacija pa ima preskrbljeno varstvo in tako skupaj gradijo in krepijo medgeneracijsko solidarnost, ki je danes še posebno potrebna. Poleg solidarnosti je sploh pomembno sodelovanje med generacijami. Medgeneracijsko sodelovanje je koristno za družbo kot celoto in je nujen element za kakovostno staranje. Staranje je vseživljenjski proces, ki zadeva vse nas. Kakovost življenja starih ljudi ni odvisna le od ustreznega delovanja pokojninskega in zdravstvenega sistema, ampak tudi od spodbud k vključevanju v aktivno staranje in vseživljenjsko izobraževanje, predvsem pa od odnosa družbe do starejših ljudi in starosti. Stari ljudje so socialno ogledalo celotne družbe in tudi zato je pomembno, da načela medgeneracijskega delovanja in razmišljanja dobijo svoje mesto tudi pri mladi in srednji generaciji ter v izobraževalnem procesu.

V empiričnem, raziskovalnem delu sem ugotovila, da si starejša generacija želi skupnega bivanja z mlado in srednjo generacijo, če ne v isti hiši pa vsaj v bližnji okolici. To kaže na željo starejših ljudi po druženju in komunikaciji s svojimi ožjimi člani. Ko se človek upokoji, lahko ves svoj čas posveča ljudem (otrokam in vnukom) in

je logično, da bo želel biti čim bližje svoji družini, na drugi strani pa imamo drugi dve generaciji; ti dve imata svoj tempo življenja, ki ni vedno kompatibilen z željami tretje generacije. Mlada in srednja generacija potrebujeta svojo svobodo in to mi je pokazala tudi raziskava v diplomskem delu, saj si ti dve želita živeti blizu tretje generacije, vendar ne v istem gospodinjstvu ali v isti hiši.

Naslednja ugotovitev, ki me je pozitivno presenetila, se nanaša na bolezen in smrt. Glede na to, kako današnja družba vprašanje smrti in bolezni poriva na stran, sem menila, da se bosta mlada in srednja generacija temu primerno tudi odzvali. Vendar sem ugotovila, da temu ni tako. Mlada in srednja generacija se zavedata, da sta smrt in bolezen del človeškega življenja. Onemoglega človeka bi mlajša generacija raje nastanila v dom za stare ljudi, kar se mi zdi razumljivo, saj za razliko od srednje in tretje generacije mladi verjetno nimajo izkušnje, kako je skrbeti za onemoglega človeka. Ljudje, ki imajo to izkušnjo, lahko povedo, da ob negi sami osebnostno in duhovno zrastejo. Torej ne gre samo za veselje, da človeku nudimo pomoč, ampak je pomembno dejstvo, da nam bolni in umirajoči lahko da veliko več, kot mu lahko mi ponudimo s konkretno pomočjo. Da nam nekaj neotipljivega, a vendar to pusti v nas izkušnjo za vse življenje.

Ugotovitev, ki me je v diplomskem delu najbolj presenetila, pa je, da mlada generacija bolj pozitivno doživlja tretjo generacijo kot obratno. Vedno sem menila, da so starejši bolj strpni do mlajših, vendar se mi je v anketnem vprašalniku pokazalo drugače. To je verjetno zato, ker starejši menijo, da so mladi precej razvajeni, saj jim ničesar ne primanjkuje. Tretja generacija je v svojem življenju marsikaj izkusila, mnogi so verjetno vsaj kdaj občutili lakoto, morali so delati in niso poznali tolikega razkošja, kot ga pozna večina mladih danes. Za mlade je to samoumevno, saj ne poznajo ničesar drugega. Ne vedo, kako je biti brez mobilnega telefona, brez televizije ali računalnika. So pa toliko bolj neobremenjeni in sproščeni. Za razliko od tretje generacije imajo današnje generacije mladih večjo možnost samostojnosti in razvoja individualnosti. Verjetno jim prav to omogoča, da imajo bolj odprt in širok odnos do drugih dveh generacij. Torej jih poslušajo in jih zanima njihovo mnenje, obenem pa se počutijo svobodne, da na koncu sami izberejo, kar želijo.

Zadnja ugotovitev, ki jo želim poudariti in se mi je v tem diplomskem delu le potrdila, pa je, da so se včasih generacije bolje razumele med seboj, kot se danes. Težko bi bilo reči, da so bili odnosi včasih boljši ali pa bolj ljubeči, menim pa, da so družbene razmere zahtevale, da so živeli skupaj in si pomagali, saj je bilo od tega odvisno njihovo preživetje. Lažje so potrpeali drug z drugim in prenašali razlike, saj so vedeli, da morajo delovati enotno. Danes medgeneracijski odnosi temeljijo na drugačnih predpostavkah kot včasih. Mladi se lahko dokaj hitro odselijo od doma, hiter napredek in vseživljenjsko učenje postavljata mlade v ospredje in jim starejši generaciji ne moreta posredovati toliko znanja kot včasih, ko so bili mlajši rodovi odvisni od tega. In še marsikaj bi lahko našteali. Povezovalni člen oziroma nekakšen most med generacijami in razumevanjem med njimi pa je srednja generacija. In lahko rečem, da v večini primerov je tako, da kakršen odnos ima srednja generacija do tretje generacije takega bodo imele potem tudi mlajše generacije do njih. Torej, če bo srednja generacija spoštovala tretjo generacijo, bo s tem dala lep zgled mladi generaciji, ki bo potem to prenašala na svoje otroke.

Spoznala sem, da je vsaka življenjsko obdobje lahko lepo, če ga znamo ceniti in osmisliti. Dejstvo je, da ne moremo živeti drug brez drugega, zato je pomembno, da se za medsebojne odnose tudi trudimo. Vedno in povsod. Sploh pa, ko se bomo enkrat naučili gledati na ljudi vseh generacij, pozitivno in spoštljivo, za to ne bomo porabili več veliko truda. Veselje zahteva veliko manj energije, kot če se človek jezi in prepira.

Če bi morala zaključek napisati v enem stavku, bi se verjetno glasil takole: zelo pomembno je, da svoj sedanji čas sprejmemo z veseljem – pa naj imamo malo ali veliko let – kot izziv in nalogo, da naredimo, kar zmoremo pri oblikovanju sebe v poštenega, dobrega, sposobnega in uspešnega človeka

LITERATURA

- Anderlič, Jasna. 2009. *Generaciji X in Y v organizacija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Aries, Philippe. 1982. *The hour of our death, Vintage books*. New York: A division of Random House.
- Bauman, Zygmunt. 1992/2003. *Mortality, Immortality an Other Life Strategies*. Cambridge: Polity Press.
- Binstock, Robert H. in Londa K. George. 2001. *Handbook of Aging and the social sciences*. USA: Academic Press.
- Blome, Agnes, Wolfgang Keck in Jens Alber. 2009. *Family and the welfare state in Europe: intergenerational relations in ageing societies*. Cheltenham (UK), Northampton (MA): E. Elgar.
- Čaćinovič-Vogrinčič Gabi. 1998. *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Dolšak, Janez. 2010. *Institucionalno varstvo starejših – neprofitna ali profitna dejavnost?* Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dolšak, Janez. 2003. *Starostnik in stanovanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Drobnič, Janja. 2009. *Medgeneracijska opora v ruralnem in urbanem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ekonomska fakulteta. 2005. *Zelena knjiga*. Dostopno prek: http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/190022/Tema_1_Odziv_na_demografske_spremembe_Zelena_knjiga_2006.pdf (14. julij 2010).
- Environmental context. 1996. *Equity*. Dostopno prek: <http://www.uow.edu.au/~sharonb/STS300/equity/meaning/integen.html> (20. julij 2010).
- Hojnik, Ida. 1989. *Samostojnost in povezanost starih ljudi v bivalnem okolju*. Magistrsko delo. Ljubljana: FSPN.
- Hojnik Zupanc, Ida. 1999. *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Home care San Jose. 2008. *Living under the same roof with ageing parents*. Dostopno prek: <http://home-care-san-jose.carebuzz.com/senior-parent-home-care/> (15. Julij 2010).

- Hooyman, Nancy R., H. Asuman Kiyak in Bernardine Richey. 2001. *Social Gerontology, A Multidisciplinary Perspective sixth edition*. Boston: Richey Publishing services ali Allyn and Bacon.
- Hribar, Sandra. 2007. *Trženje generaciji »Y« na podlagi odnosov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Hvalič Touzery, Simona. 2009. Gerontološko izrazje. *Kakovostna starost, revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje* 12 (4): 112.
- Joan E.Norris in Joseph A.Tindale. 1994. *Among generations*. New York: W.H.Freeman.
- Kerčič, Primož. 2009. Uvodnik. *Tednik Družina*, 46 (15. november).
- Knok, Silvana. 1995. *Medgeneracijski odnosi na vasi in v mestu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede..
- Kogovšek, Tina, Valentina Hlebec, Polona Dremelj in Anuška Ferligoj. 2003. Omrežja socialne opore Ljubljančanov. *Družboslovne razprave* 19 (43): 183-204.
- *Listina o gibanju za medgeneracijsko sodelovanje v Sloveniji*. 2010. Dostopno prek: <http://www.f3zo.si/data/upload/Listina.pdf>
- Lowenstein, Ariela. 2005. *Age and ageing*. Cambridge: Univeristy Press.
- Lukas, Elisabeth. 1993. *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba.
- Lupšina, Ksenija. 2007. *Vloga in pomen družinskega pomočnika za kakovostno starost*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mihelj Vlado. 2000. *Mladina 2000, Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Založba Aristej.
- Milošević-Arnold, Vida. 2003. *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mrgole, Albert. 1999. *Malopridna mladež med zaščitniki in preganjalci*. Ljubljana: založba /*cf.
- Musek, Janez. 1975. *Teorije osebnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008. *Konferenca Medgeneracijska solidarnost za družbe sožitja in socialne povezanosti*. 2008. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/solidarity_slo.pdf (15. julij 2010).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2006. *Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Dostopno

- prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_varstva_starejsih_splet_041006.pdf (21. julij 2010).
- Novak, Mojca. 2004. *Omrežje socialne opore prebivalstva Slovenije*. Ljubljana: Inštitut republike Slovenije za socialno varstvo.
 - Pavunc, Gregor. 2004. *Vrednotni obrat slovenske mladine v devetdesetih kot posledica individualizacije življenjskega poteka*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Patrick C. McKenry in Sharon J. Price. 1994. *Families and change coping with stressful events*. Sage Publications.
 - Pišljarič, Tjaša. 2006. *Spremenjena mladost: vpliv množičnih medijev na proces odraščanja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Rajšter, Eva. 2008. *Soočanje s strahom pred smrtjo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Ramovš, Jože. 2007a. *Medgeneracijsko sožitje med stebri za kakovostno staranje*. Dostopno prek: http://www.kapitalska-druzba.si/_files/504/kad_zbornik2007_joze_ramovs.pdf (10. julij 2010).
 - --- 2003b. *Kakovostna starost : socialna gerontologija in gerontogogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
 - Renner, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek, ur. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem.
 - Spencer, Lynda in Heidi Liss Radunovich. 2007. *Developing Intergenerational Relationships*. University of Florida: IFAS Extension. Dostopno prek: <http://edis.ifas.ufl.edu/pdf/files/fy/fy100700.pdf> (7. junij 2010).
 - Statistični urad republike Slovenije (SURS). 2008. *Prebivalstvo Slovenije se stara - potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1982 (16. julij 2010).
 - Slovenski odbor za Unicef. 1995. *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji*. Ljubljana: središče Unicef.
 - Svete, Andreja. 2008. *Medgeneracijski dialog in izobraževanje za razvoj*. Dostopno prek: <http://www.predsodovanje.si/Medgeneracijsko-sodelovanje-/Medgeneracijski-dialog-in-izobrazevanje-za-razvoj.html> (8. junij 2010).

- Terčič, Mateja. 2006. *Vzgoja za smisel življenja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Thaler, Petra. 2005. *Medijska reprezentacija smrti*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *The relationship of ageism and life satisfaction in a large intergenerational group of adults*. Dostopno prek: http://etd.fcla.edu/WF/WFE0000022/Davis_Neil_Carter_200605_EdD.pdf (25. julij 2010).
- Tomažič, Katarina. 2008. *Odražanje procesov preoblikovanja družine v vedenju in zavedanju ljudi različnih generacij*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Trstenjak, Anton. 1991a. *Pota do človeka*. Celje: Mohorjeva družba.
- --- 1991b. *Med ljudmi*. Celje: Mohorjeva družba.
- Usa Today. 2002. *Today's generations face new communication gaps*. Dostopno prek: http://www.usatoday.com/money/jobcenter/workplace/communication/2002-11-15-communication-gap_x.htm (15. maj 2010).
- Vertot, Nelka. 2008. *Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Vrtin, Breda. 2007. *Bolezen kot krizni življenjski dogodek in strategije obvladovanja bolezni v času diktature zdravja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

PRILOGA A: ANKETNI VPRAŠALNIK

ANKETNI VPRAŠALNIK

Sem Urša Končan, absolventka Fakultete za družbene vede in prostovoljka za delo z mladimi in starejšimi. Odnosi med generacijami me zelo zanimajo, so pa tudi zelo pomembni za znanost in za praktično pomoč, da bi se ljudje bolje razumeli. To tematiko raziskujem tudi za svojo diplomsko nalogo, zato vas lepo prosim, če mi lahko posvetite nekaj minut in odgovorite na spodnja vprašanja. Za vašo pomoč se vam lepo zahvaljujem.

Na vprašanja odgovarjate tako, da obkrožite samo eno črko pred odgovorom, ki najbolj velja za vas.

- Spol:
 - a. Moški
 - b. Ženski

- Leto rojstva: _____

- Spodaj so našteje štiri različne bivalne možnosti mlade, srednje in upokojske generacije. Katera bi vam najbolj ustrezala?
 - a. Da živijo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu
 - b. Da živijo v isti hiši, a v ločenem gospodinjstvu
 - c. Da živijo v ločenih hišah, a dovolj blizu za redne obiske
 - d. Da živijo čimbolj narazen
 - e. Drugo: _____

- Se vam zdi, da so se včasih generacije bolj razumele med seboj kot danes?
 - a. Da
 - b. Ne

- Katera od generacij največ prispeva k sožitju in medsebojnemu razumevanju?
 - a. Mladi
 - b. Srednja generacija
 - c. Upokojenci
 - d. Drugo: _____

- Prosim vas, da na kratko napišete kaj je po vašem mnenju smisel:
 - a. Mladosti:

 - b. Srednjih

let:

c. Človekove

starosti:

- Kdaj je po vašem mnenju čas, da se človek sooči z boleznijo in smrtjo?
 - a. Ko sam resno zbolim
 - b. Ko kdo v družini zbolim ali umre
 - c. Otroka je treba že v zgodnjih letih spoznati s tem, saj sta bolezen in starost naravna procesa
 - d. Temu vprašanju se bom do zadnjega izogibal
 - e. O tem ne razmišljam
 - f. Drugo: _____

- Če bi imeli doma onemoglega starega človeka, ali bi:
 - a. Skrbeli zanj doma (na primer s pomočjo vseh razpoložljivih služb za oskrbo)
 - b. Našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi
 - c. Drugo: _____

- Napišite tri lastnosti današnje mlade generacije (starih do 30 let)
 - 1) _____
 - 2) _____
 - 3) _____

- Napišite tri lastnosti srednje generacije (zaposleni)
 - 1) _____
 - 2) _____
 - 3) _____

- Napišite tri lastnosti upokojenske generacije (stari nad 60 let)
 - 1) _____
 - 2) _____
 - 3) _____

Sedaj, ko ste napisali za vsako generacijo tri lastnosti, vas prosim še, da označite s + tiste lastnosti, ki se vam zdijo lepe, prijetne, koristne ali pozitivne, z – pa nezaželene, neprijetne, škodljive ali negativne lastnosti.

Želim vam vse dobro, še posebej pa lepega sožitja z mlajšimi in starejšimi. Ne pozabimo, da je vsaka generacija enako potrebna in dragocena. Anton Trstenjak je rekel: «Skupaj držimo!» S sodelovanjem pri raziskavi ste mi pomagali, da bomo naredili korak naprej.

PRILOGA B: SPSS PODATKI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA V TABELAH

spol

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid moški	26	17,3	17,3	17,3
ženski	124	82,7	82,7	100,0
Total	150	100,0	100,0	

1. HIPOTEZA

sobivanje generacij * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		mlajša generacija
sobivanje generacij	živijo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu	Count 2 % within starost po razredih 4,1%
	živijo v isti hiši a v ločenem gospodinjstvu	Count 2 % within starost po razredih 4,1%
	živijo v ločenih hišah a dovolj blizu za redne obiske	Count 42 % within starost po razredih 85,7%
	živijo čimbolj narazen	Count 3 % within starost po razredih 6,1%
	Total	Count 49 % within starost po razredih 100,0%

sobivanje generacij * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		srednja generacija
sobivanje generacij	živijo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu	Count 0 % within starost po razredih ,0%
	živijo v isti hiši a v ločenem gospodinjstvu	Count 13 % within starost po razredih 25,0%
	živijo v ločenih hišah a	Count 38

	dovolj blizu za redne obiske	% within starost po razredih	73,1%
	živijo čimbolj narazen	Count	1
		% within starost po razredih	1,9%
Total		Count	52
		% within starost po razredih	100,0%

sobivanje generacij * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih
			starejša generacija
sobivanje generacij	živijo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu	Count	6
		% within starost po razredih	12,2%
	živijo v isti hiši a v ločenem gospodinjstvu	Count	15
		% within starost po razredih	30,6%
	živijo v ločenih hišah a dovolj blizu za redne obiske	Count	23
		% within starost po razredih	46,9%
	živijo čimbolj narazen	Count	5
		% within starost po razredih	10,2%
Total		Count	49
		% within starost po razredih	100,0%

sobivanje generacij * starost po razredih Crosstabulation

			Total
sobivanje generacij	živijo v isti hiši in skupnem gospodinjstvu	Count	8
		% within starost po razredih	5,3%
	živijo v isti hiši a v ločenem gospodinjstvu	Count	30
		% within starost po razredih	20,0%
	živijo v ločenih hišah a dovolj blizu za redne obiske	Count	103
		% within starost po razredih	68,7%
	živijo čimbolj narazen	Count	9
		% within starost po razredih	6,0%
Total		Count	150
		% within starost po razredih	100,0%

2.HIPOTEZA

soočanje z boleznijo in smrtjo * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih

		mlajša generacija
soočanje z boleznijo in smrtjo	in ko sam resno zbolim	7
	Count	7
	% within starost po razredih	14,3%
	ko kdo v družini zbolil ali umre	15
	Count	15
	% within starost po razredih	30,6%
	otroka je treba že v zgodnjih letih spoznati s tem	19
Count	19	
% within starost po razredih	38,8%	
temu vprašanju se bom do zadnjega izogibal	2	
Count	2	
% within starost po razredih	4,1%	
o tem ne razmišljam	6	
Count	6	
% within starost po razredih	12,2%	
Total	Count	49
	% within starost po razredih	100,0%

soočanje z boleznijo in smrtjo * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		srednja generacija
soočanje z boleznijo in smrtjo	in ko sam resno zbolim	3
	Count	3
	% within starost po razredih	5,8%
	ko kdo v družini zbolil ali umre	4
	Count	4
	% within starost po razredih	7,7%
	otroka je treba že v zgodnjih letih spoznati s tem	41
Count	41	
% within starost po razredih	78,8%	
temu vprašanju se bom do zadnjega izogibal	0	
Count	0	
% within starost po razredih	,0%	
o tem ne razmišljam	4	
Count	4	
% within starost po razredih	7,7%	
Total	Count	52
	% within starost po razredih	100,0%

soočanje z boleznijo in smrtjo * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		starejša generacija
soočanje z boleznijo in smrtjo	in ko sam resno zbolim	16
	Count	16
	% within starost po razredih	32,7%

	ko kdo v družini zbolí ali umre	Count	9
		% within starost po razredih	18,4%
	otroka je treba že v zgodnjih letih spoznati s tem	Count	17
		% within starost po razredih	34,7%
	temu vprašanju se bom do zadnjega izogibal	Count	3
		% within starost po razredih	6,1%
	o tem ne razmišljam	Count	4
		% within starost po razredih	8,2%
Total		Count	49
		% within starost po razredih	100,0%

soočanje z boleznijo in smrtjo * starost po razredih Crosstabulation

			Total
soočanje z boleznijo in smrtjo	ko sam resno zbolí	Count	26
		% within starost po razredih	17,3%
	ko kdo v družini zbolí ali umre	Count	28
		% within starost po razredih	18,7%
	otroka je treba že v zgodnjih letih spoznati s tem	Count	77
		% within starost po razredih	51,3%
	temu vprašanju se bom do zadnjega izogibal	Count	5
		% within starost po razredih	3,3%
	o tem ne razmišljam	Count	14
		% within starost po razredih	9,3%
Total		Count	150
		% within starost po razredih	100,0%

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih
			mlajša generacija
kako poskrbeti za onemoglega	skrbeli bi zanj doma	Count	22
		% within starost po razredih	44,9%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count	26
		% within starost po razredih	53,1%
	drugo	Count	1
		% within starost po razredih	2,0%
Total		Count	49

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		mlajša generacija
kako poskrbeti za onemoglega	za skrbeli bi zanj doma	Count 22 % within starost po razredih 44,9%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count 26 % within starost po razredih 53,1%
	drugo	Count 1 % within starost po razredih 2,0%
	Total	Count 49 % within starost po razredih 100,0%

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		srednja generacija
kako poskrbeti za onemoglega	za skrbeli bi zanj doma	Count 35 % within starost po razredih 67,3%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count 17 % within starost po razredih 32,7%
	drugo	Count 0 % within starost po razredih ,0%
	Total	Count 52 % within starost po razredih 100,0%

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		starejša generacija
kako poskrbeti za onemoglega	za skrbeli bi zanj doma	Count 33 % within starost po razredih 67,3%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count 16 % within starost po razredih 32,7%
	drugo	Count 0 % within starost po razredih ,0%
	Total	Count 49

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		starejša generacija
kako poskrbeti za onemoglega	za skrbeli bi zanj doma	Count 33 % within starost po razredih 67,3%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count 16 % within starost po razredih 32,7%
	drugo	Count 0 % within starost po razredih ,0%
Total		Count 49 % within starost po razredih 100,0%

kako poskrbeti za onemoglega * starost po razredih Crosstabulation

		Total
kako poskrbeti za onemoglega	za skrbeli bi zanj doma	Count 90 % within starost po razredih 60,0%
	našli bi zanj nastanitev v domu za stare ljudi	Count 59 % within starost po razredih 39,3%
	drugo	Count 1 % within starost po razredih ,7%
Total		Count 150 % within starost po razredih 100,0%

3. HIPOTEZA

ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih
		mlajša generacija
ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count 13 % within starost po razredih 26,5%
	negativno	Count 14 % within starost po razredih 28,6%
	pozitivno	Count 13 % within starost po razredih 26,5%
	zelo pozitivno	Count 9

	% within starost po razredih	18,4%
Total	Count	49
	% within starost po razredih	100,0%

ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih	
		srednja generacija	
ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count	16
		% within starost po razredih	30,8%
	negativno	Count	20
		% within starost po razredih	38,5%
	pozitivno	Count	15
		% within starost po razredih	28,8%
	zelo pozitivno	Count	1
		% within starost po razredih	1,9%
Total	Count	52	
	% within starost po razredih	100,0%	

ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih		
		starejša generacija		Total
ocena mladih (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count	6	35
		% within starost po razredih	12,2%	23,3%
	negativno	Count	13	47
		% within starost po razredih	26,5%	31,3%
	pozitivno	Count	12	40
		% within starost po razredih	24,5%	26,7%
	zelo pozitivno	Count	18	28
		% within starost po razredih	36,7%	18,7%
Total	Count	49	150	
	% within starost po razredih	100,0%	100,0%	

ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih

			mlajša generacija
ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count	12
		% within starost po razredih	24,5%
	negativno	Count	16
		% within starost po razredih	32,7%
	pozitivno	Count	15
		% within starost po razredih	30,6%
	zelo pozitivno	Count	6
		% within starost po razredih	12,2%
Total		Count	49
		% within starost po razredih	100,0%

ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih
			srednja generacija
ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count	5
		% within starost po razredih	9,6%
	negativno	Count	17
		% within starost po razredih	32,7%
	pozitivno	Count	15
		% within starost po razredih	28,8%
	zelo pozitivno	Count	15
		% within starost po razredih	28,8%
Total		Count	52
		% within starost po razredih	100,0%

ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja) * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih	
			starejša generacija	Total
ocena starejših (rekodirano zaradi povprečja)	zelo negativno	Count	1	18
		% within starost po razredih	2,0%	12,0%
negativno	Count	5	38	
	% within starost po razredih	10,2%	25,3%	
pozitivno	Count	15	45	
	% within starost po razredih	30,6%	30,0%	

	zelo pozitivno	Count	28	49
		% within starost po razredih	57,1%	32,7%
Total		Count	49	150
		% within starost po razredih	100,0%	100,0%

4.HIPOTEZA

so se včasih bolje razumeli * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih	
			starejša generacija	Total
so se včasih bolje razumeli	da	Count	37	99
		% within starost po razredih	75,5%	66,0%
	ne	Count	12	51
		% within starost po razredih	24,5%	34,0%
Total		Count	49	150
		% within starost po razredih	100,0%	100,0%

kdo največ prispeva k sožitju * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih	
			mlajša generacija	
kdo največ prispeva k mladi sožitju		Count	5	
		% within starost po razredih	10,2%	
	srednja generacija	Count	35	
		% within starost po razredih	71,4%	
	upokojenci	Count	9	
		% within starost po razredih	18,4%	
	drugo	Count	0	
		% within starost po razredih	,0%	
Total		Count	49	
		% within starost po razredih	100,0%	

kdo največ prispeva k sožitju * starost po razredih Crosstabulation

			starost po razredih	
			srednja generacija	
kdo največ prispeva k mladi		Count	6	

sožitju	% within starost po razredih	11,5%	
	srednja generacija	Count	28
	% within starost po razredih	53,8%	
	upokojenci	Count	18
	% within starost po razredih	34,6%	
drugo	Count	0	
	% within starost po razredih	,0%	
Total	Count	52	
	% within starost po razredih	100,0%	

kdo največ prispeva k sožitju * starost po razredih Crosstabulation

		starost po razredih	
		starejša generacija	
kdo največ prispeva k mladi sožitju	Count	2	
	% within starost po razredih	4,1%	
	srednja generacija	Count	27
	% within starost po razredih	55,1%	
	upokojenci	Count	18
% within starost po razredih	36,7%		
drugo	Count	2	
	% within starost po razredih	4,1%	
Total	Count	49	
	% within starost po razredih	100,0%	

kdo največ prispeva k sožitju * starost po razredih Crosstabulation

		Total	
kdo največ prispeva k mladi sožitju	Count	13	
	% within starost po razredih	8,7%	
	srednja generacija	Count	90
	% within starost po razredih	60,0%	
	upokojenci	Count	45
% within starost po razredih	30,0%		
drugo	Count	2	
	% within starost po razredih	1,3%	
Total	Count	150	
	% within starost po razredih	100,0%	